Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra ruského jazyka a literatury

Systém cvičení k tématu Přívlastek pro české studenty oboru ruský jazyk

Diplomová práce

Autor: Bc. Vladimíra Krátká

Studijní program: N7503 – Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – český jazyk a literatura

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – ruský jazyk a literatura

Vedoucí práce: PhDr. Jindřich Kesner, CSc.

Oponent práce: Mgr. Jaroslav Sommer

Hradec Králové 2019

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor:	**Vladimíra Krátká**
Studium:	P17P0596
Studijní program:	N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor:	Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - český jazyk a literatura, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - ruský jazyk a literatura
Název diplomové práce:	**Systém cvičení k tématu Přívlastek pro české studenty oboru ruský jazyk**
Název diplomové práce AJ:	The System of Excercises to the Topic of Attribute for Czech Students of Russian Language

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce bude obsahovat pojednání o přívlastku v ruské a české větě v porovnávacím pohledu. Diplomant dále provede alespoň stručnou analýzu dostupných vysokoškolských cvičebnic na dané téma a zdůvodní koncepci, již uplatní při tvorbě systému cvičení k tématu Přívlastek v ruském jazyce pro české studenty. Praktická část DP bude zaměřena na vytvoření samotného systému cvičení k uvedenému tématu.

JELÍNEK, S.: O roli učebnika v processe obučenija russkomu jazyku kak inostrannomu. Russkij jazyk za robežom, 1995, 1/95, s. 58-60. ČESAL B., VYČICHLOVÁ E.: Cvičení z ruské syntaxe I.: Věta jednoduchá. 1. vydání. Plzeň: ZČU Plzeň, 1997. 147 s. ISBN 80-7082-293-7. FLÍDROVÁ, H., ŽAŽA S.: Sintaksis russkogo jazyka v sopostavlenii s češskim. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 163 s. ISBN 80-244-1104-0. KNECHT, P., JANÍK, T.: Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2008. 196 s. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, sv. 11. ISBN 97880-7315-174-4. KUBÍK, M. et al.: Russkij sintaksis v sopostavlenii s češskim. Praha: SPN, 1983. 288 s. LEPIL, O.: Teorie a praxe tvorby výukových materiálů. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2489-7. NIKL, J.: Metody projektování učebních úloh. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. 71 s. ISBN 80-7041-230-5 (brož.). PRŮCHA, J.: Učebnice: teorie a analýza edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky. 1. vyd. Brno: Paido, 1998. PURM, R.: K teorii učebnika inostrannogo jazyka. In: Studie rusistické: Sborník katedry ruského jazyka a literatury PdF VŠP v Hradci Králové. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. 57-77 s. ISBN 80-7041-853-2.

Garantující pracoviště:	Katedra ruského jazyka a literatury, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Jindřich Kesner, CSc.
Oponent:	Mgr. Jaroslav Sommer

Datum zadání závěrečné práce: 7.12.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 17. 4. 2019

……..

Vladimíra Krátká

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu diplomové práce PhDr. Jindřichu Kesnerovi, CSc., za trpělivost, pomoc a odborné rady při zpracovávání práce. Poděkování patří také rodině a přátelům, kteří mě podporovali při studiu.

Anotace

KRÁTKÁ, Vladimíra. *Systém cvičení k tématu Přívlastek pro české studenty oboru ruský jazyk*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, 2018/2019. 66 s.

Tato práce obsahuje pojednání o přívlastku v ruské a české větě v porovnávacím pohledu. Diplomant dále provádí alespoň stručnou analýzu dostupných vysokoškolských cvičebnic na dané téma a zdůvodní koncepci, již uplatní při tvorbě systému cvičení k tématu Přívlastek v ruském jazyce pro české studenty. Praktická část DP je zaměřena na vytvoření samotného systému cvičení k uvedenému tématu.

Klíčová slova: učebnice, přívlastek, metodika, cvičení, ruština.

Annotation

KRÁTKÁ, Vladimíra. *The System of Excercises to the Topic of Attribute for Czech Students of Russian Language*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018/2019. 66 p.

This diploma thesis focuses on comparison of an attribute in Russian and Czech sentence. The author briefly analyses available university textbooks dealing with the topic. The author writes about the concept applied while creating exercises on an attribute in the Russian language for Czech students. In the practical part, various exercises are designed. The range of the exercises will be from beginners' level to advanced.

Keywords: textbook, attribute, methodology, excercise, Russian language.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum: …….. Podpis studenta: ……..

Obsah

Úvod ... 11

1 O přívlastku ... 13

1.1 Typy přívlastků ... 13

1.1.1 Přívlastek shodný a neshodný ... 13

1.1.2 Přívlastek těsný a volný ... 14

1.1.3 Přívlastek souřadný a nesouřadný ... 15

1.1.4 Přívlastek několikanásobný a postupně rozvíjející ... 15

1.1.5 Substantivní přívlastek ... 16

1.1.6 Přívlastek nesklonný prepozitivní ... 16

2 Didaktické prostředky ... 17

2.1 Klasifikace didaktických prostředků ... 17

2.2 Organizační formy a metody výuky ... 17

2.2.1 Organizační formy výuky ... 17

2.2.2 Metody výuky ... 18

2.3 Didaktické zásady ... 18

3 Učebnice ... 19

3.1 Charakteristika pojmu učebnice ... 19

3.2 Funkce učebnice ... 20

3.2.1 Učebnice jako kurikulární projekt ... 20

3.2.2 Učebnice jako zdroj vzdělávání pro žáky ... 20

3.2.3 Učebnice jako didaktický prostředek pro učitele ... 21

3.3 Požadavky na učebnici ... 21

3.4 Struktura učebnice ... 22

3.5 Další druhy učebních pomůcek ... 23

4 Specifika jazykové učebnice ... 23

5 Cvičení ... 24

5.1 Typy cvičení podle J. Hendricha a kol. ... 24
5.1.1 Zaměření cvičení na jazykové prostředky nebo řečové dovednosti ... 24
5.1.2 Druhy cvičení podle formy stimulu a formy žákovy reakce při cvičení ... 25
5.1.3 Druhy cvičení podle jejich zaměření na vztah mezi žákovou mateřštinou a cizím jazykem ... 26
5.1.4 Druhy cvičení podle stupně řízenosti žákovy reakce ... 26
5.1.5 Druhy cvičení podle jejich struktury ... 27
5.2 Typy cvičení podle E. Beneše a kol. ... 27
5.2.1 Cvičení zaměřená na fonologickou soustavu ... 27
5.2.2 Cvičení zaměřená na grafickou soustavu ... 28
5.2.3 Cvičení zaměřená na mluvnickou stavbu ... 28
5.2.4 Cvičení zaměřená na poslech ... 29
5.2.5 Cvičení zaměřená na ústní projev ... 29
5.2.6 Cvičení zaměřená na čtení ... 30
6 Koncepce cvičení ve vybraných učebnicích a cvičebnicích ruského jazyka ... 31
6.1 Cvičení z ruské syntaxe I. ... 31
6.1.1 Koncepce cvičení ... 31
6.2 Praktikum po russkoj grammatike 2 ... 32
6.2.1 Koncepce cvičení ... 33
6.3 Russkij jazyk kak inostrannyj v 2 častjach – časť 2 ... 34
6.3.1 Koncepce cvičení ... 34
6.4 15 urokov po russkoj morfologii ... 36
6.4.1 Koncepce cvičení ... 36
6.5 Orfografija, punktuacija i knižno-pismennaja reč russkogo jazyka ... 37
6.5.1 Koncepce cvičení ... 37
7 Koncepce cvičení k tématu Přívlastek ... 40
8 Cvičení k tématu Přívlastek ... 40
9 Metodické pokyny ke cvičením ... 51
10 Řešení ... 54
11 Závěr ... 61

Seznam zdrojů 63
Seznam použité literatury 63
Seznam použitých internetových zdrojů 65
Použité zkratky 66

Úvod

Předkládaná diplomová práce s názvem *Systém cvičení k tématu Přívlastek pro české studenty oboru ruský jazyk* si klade za cíl vytvořit ucelený soubor cvičení, a to včetně metodických pokynů a správného řešení úloh. Téma diplomové práce bylo zvoleno na základě zjištění přítomnosti, že používané stávající vysokoškolské učebnice a cvičebnice nejsou příliš tematicky aktuální a moderní.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické. Tyto části jsou od sebe zřetelně graficky odděleny.

Úvodní kapitoly jsou věnovány teoretickým poznatkům. Nejprve je rozpracován rozvíjející větný člen přívlastek v českém a ruském jazyce, čímž vznikne základ pro různá zadání cvičení v praktické části diplomové práce. Dále zaměřujeme pozornost na vybrané didaktické prostředky, například jsou představeny a popsány didaktické zásady, které náleží výuce syntaxe na vysoké škole. Následující kapitola podrobně pojednává o jednom z materiálních didaktických prostředků, a to o učebnici, její celkové charakteristice i specifících jazykové učebnice. Rovněž je v práci předložen detailní popis cvičení z různých hledisek a zaměření, která pramení z odlišných klasifikací. Poté již je v závěrečné kapitole teoretické části provedena analýza několika vysokoškolských učebnic a cvičebnic obsahujících přívlastek, vydaných v České republice i Ruské federaci. Těžiště této analýzy tvoří typy a koncepce cvičení, objevující se v těchto učebních materiálech.

Praktická část diplomové práce je uvedena kapitolou týkající se koncepce cvičení, kterou jsme si pro svou práci zvolili. Tam se představí například struktura a typy úloh, které jsou následně zpracovány ve stěžejní kapitole s názvem *Cvičení k tématu Přívlastek.* Naším záměrem je rovněž ke všem cvičením zpracovat metodické pokyny, obsahující rady a nápady, jak s jednotlivými úlohami pracovat. Součástí cvičení, ve kterých je možné právě jedno správné řešení, bude i klíč pro kontrolu studentových odpovědí.

V *Závěru* jsou představeny výsledky práce. Na konci lze nalézt seznam použité literatury a internetových zdrojů. Vzhledem k excerpci textového materiálu také z beletristických textů je rovněž přítomen i seznam použitých zkratek jmen spisovatelů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 O přívlastku

Přívlastek (atribut, rusky определение) je rozvíjející větný člen, který blíže určuje význam nejčastěji podstatného jména. Jeho přítomnost ve větě je volitelná, záleží na mluvčím či autorovi, zda chce substanci podrobněji popsat (srov. *kniha – zajímavá kniha*). (Kubík 1982, s. 70). Na přívlastek se ptáme tázacími zájmeny Jaký? Který? Čí? Může být vyjádřen přídavným jménem (*Na dovolené jsem pořídila nádherné fotografie. Пётр – парень высокого роста.*), zájmenem (*Váš příjezd mě velice potěšil. Этот фильм для меня не интересный.*), číslovkou (*Dvě ženy si povídají na ulici. Через два дня у меня будет день рождения.*), příslovcem (*Tato značka přikazuje jízdu vlevo. Тропинка направо ведёт в город.*), ale například i slovesem ve tvaru infinitivu (*Mé přání zvítězit se bohužel nevyplnilo. У меня желание изъездить всю Францию.*). (Grepl – Karlík 1998, s. 317) Ve větě může jako přívlastek vystupovat i příčestí (*Petr ještě stihl doběhnout rozjíždějící se autobus. В конце концов появился опаздывающий поезд.*) či ustálené slovní spojení (*Я купила себе перчатки ручной вязки.*) (Flídrová – Žaža 2005, s. 67). „Vázanost na substantivum se projevuje i v postavení přívlastku: principiálně platí, že stojí buď těsně před substantivem (*zelený klobouk, деревянный стол*), nebo těsně za substantivem (*cesta lesem, плач ребёнка*).“ (Grepl – Karlík 1998, s. 317-318).

1.1 Typy přívlastků

- přívlastek shodný a neshodný
- přívlastek těsný a volný
- přívlastek souřadný a nesouřadný
- přívlastek několikanásobný a postupně rozvíjející
- přívlastek substantivní
- přívlastek nesklonný prepozitivní

1.1.1 Přívlastek shodný a neshodný

Přívlastek shodný (rusky согласованное определение) se s řídícím podstatným jménem shoduje v rodě, čísle a pádě. (Kubík 1982, s. 71) Příkladem mohou posloužit slovní spojení *mladý muž* a *опытная женщина*, kde je shoda ve všech třech výše

zmíněných kategoriích patrná. Ve větě (*Potkala jsem se s mladým mužem. Я прочитал «Опытную женщину» Некрасова.*) jsou pak sledovaná sousloví v instrumentálu rodu mužského čísla jednotného (v případě českého sousloví) a v akuzativu rodu ženského čísla jednotného (v případě ruského sousloví), opět tedy dochází ke shodě.

Přívlastek shodný se zpravidla nachází v prepozici, může však stát i za řídícím členem, a to především tehdy, jestliže jde o odborný název (*oxid uhličitý, ель обыкновенная*) nebo o tradiční název (*Univerzita Karlova, Иван Грозный*). Přívlastek také klademe za podstatné jméno, jestliže chceme vyjádřit svůj citový postoj (*Ty ničemnice proradná! Ты такой растяпа ловкий!*). Jestliže přívlastek blíže určuje zájmeno, stojí také až za ním (*Já nebohá, co jsem to udělala! Ничему необыкновенному ты не подивился?*). (Styblík 2004, s. 166)

„Přívlastek neshodný, rusky несогласованное определение, se neskloňuje s řídícím jménem a je zpravidla v jiném pádě než podstatné jméno, na kterém závisí." (Havránek – Jedlička 1988, s. 373) Vztah řídícího jména a přívlastku je vyjádřen syntaktickým vztahem řízeností (*Okna budovy jsou čerstvě natřena. Директор школы поговорил к первоклассникам.*) nebo přimykáním (*Byl předložen návrh vstoupit do akademického senátu. Езда верхом мне очень нравится*.). (Havránek – Jedlička 1988, s. 373-374) „Vůči řídícímu členu se neshodný přívlastek nachází v postpozici, vyjádřen bývá podstatným jménem v pádě prostém i předložkovém (*východ slunce, prosba o odpuštění, выкрик мальчика, катание на велосипеде*), někdy také jiným ohebným slovním druhem (*dárek pro něho, uspořádání po dvou, подарок для него, интерес ко всему*), příslovcem (*cesta domů, дорога вверх*) a infinitivem (*umění mlčet, привычка лгать*)." (Styblík 2004, s. 166-167)

1.1.2 Přívlastek těsný a volný

Tyto přívlastky se od sebe odlišují v závislosti na tom, zdali jejich vynechání změní či nezmění význam věty.

„Přívlastek těsný zužuje významový rozsah řídícího podstatného jména a nemůže být beze změny smyslu spojení nebo věty vypuštěn." (Havránek – Jedlička 1988, s. 376) Takový přívlastek neoddělujeme čárkami (*Výletníci posílení dobrým obědem se opět vydali na cestu.*).

„Přívlastek volný vyjadřuje vlastnost, kterou se význam řídícího podstatného jména jen dodatečně doplňuje. Tento druh přívlastku lze bez ztráty smyslu věty vypustit. Volný přívlastek stojí vždy za svým jménem a odděluje se od něho v mluvené řeči pauzou, v písmě čárkou (*Rozlehlé záhony, pokryté právě rozkvetlými tulipány, se poddávaly slunečním paprskům*.)." (Havránek – Jedlička 1988, s. 376)

Přívlastek volně připojený (rusky обособленное определение) vyčleňuje i ruská gramatika. Užívá se za účelem smyslového oddělení nebo upřesnění. Takové přívlastky mohou být shodné (*Юбку, найдённую ею, раньше одевала бабушка.)* a neshodné (*Маруся, в майке и голубых джинсах, пошла в школу*.). (Обособленные определения 1999)

1.1.3 Přívlastek souřadný a nesouřadný

Další mnou uváděné dělení přívlastku vychází z jeho vztahu k řídícímu členu.

Pokud mají dva přívlastky ve větě k řídícímu členu stejný vztah, jedná se o přívlastky souřadné (*Milá a usměvavá Klára je pro naši třídu rozhodně přínosem*.). Jestliže je však vztah přívlastků odlišný, například jeden je shodný a druhý neshodný, označujeme takový přívlastek jako nesouřadný (*Zasloužená výhra v tenisovém zápase se musí oslavit*.). (Styblík 2004, s. 167)

Ruský jazyk takovéto druhy přívlastku nevyděluje.

1.1.4 Přívlastek několikanásobný a postupně rozvíjející

Přívlastky souřadné můžeme dále rozdělit na několikanásobné a postupně rozvíjející.

Přívlastek několikanásobný (rusky однородные определения) je tvořen dvěma nebo více přívlastky, které spojuje stejný významový vztah k řídícímu členu. Tyto členy oddělujeme ve větě čárkou, pokud mezi nimi nestojí spojky *a, i, ani, nebo* v poměru slučovacím. (Havránek – Jedlička 1988, s. 374) Příkladem mohou být sousloví: *milá, ale nešikovná servírka; остроумная, заботливая, трудолюбивая студентка*.

Přívlastek postupně rozvíjející (rusky неоднородные определения či определения с иерархической организацией) se rovněž skládá ze dvou (nebo více) přívlastků shodných, ale členy vážící se k řídícímu členu nespojuje jejich sémantika.

Dalším distinktivním znakem je absence interpunkce, mezi jednotlivé atributy nevkládáme čárku. Členy nelze spojovat ani konjunkcemi. Příkladem budiž sousloví: *všechny moje dosavadní zkušenosti, её вторая большая удача*.

1.1.5 Substantivní přívlastek

Tento druh přívlastku, pro který se též používá termín přístavek či apozice, rusky приложение, je charakteristický užitím podstatného jména ve funkci přívlastku v té pádové formě, v jaké se nachází řídící člen. K tomuto přívlastku mohou být připojeny další vedlejší členy. Řídící jméno a substantivní přívlastek se shodují v gramatických kategoriích rodu, čísla a pádu. Jako příklad jsou uvedena tato slovní spojení: *král Jan, krále Jana, студентка Елена, со студенткой Еленой.* Existuje však i celá řada slovních spojení, kdy se atribut se řídícím jménem v pádě neshoduje, zůstává v 1. pádě. Příkladem mohou být slovní spojení: *na řece Labe, ve městě Hradec Králové, в журнале «Огонёк», недалеко флота Санкт-Петербург*. V publikaci Česká mluvnice se však autoři přiklánějí k určení tohoto členu jako přívlastku shodného vyjádřeného podstatným jménem. (Vinogradov 1954, s. 553; Grepl – Karlík 1998, s. 326; Havránek – Jedlička 1988, s. 378)

1.1.6 Přívlastek nesklonný prepozitivní

Prepozitivní komponent slovního spojení takového přívlastku, rusky несклоняемое препозитивное определение, je někdy charakterizován jako nesklonné adjektivum, i když se ve většině případů jedná o slovo substantivní povahy. Jako vzorová mohou posloužit tato spojení: *ČEZ aréna, online drogerie*; v ruském jazyce jsou to pak: *ВИП-гость, фитнес еда*. (Kesner 2009, s. 105) Jak je z výše uvedených příkladů patrné, slova substantivní povahy zde nedisponují pro přívlastek typickou koncovkou.

2 Didaktické prostředky

2.1 Klasifikace didaktických prostředků

Didaktické prostředky se řadí mezi edukační média, což jsou všechny tištěné i netištěné materiály, v širším kontextu sem patří i knihovny, muzea, galerie apod. (Defined Term 2003). Josef Maňák didaktické prostředky definuje takto: „Předměty a jevy sloužící k dosažení vytyčených cílů. Prostředky v širokém smyslu zahrnují vše, co vede ke splnění výchovně vzdělávacích cílů. Zajišťují, podmiňují a zefektivňují průběh vyučovacího procesu.“ (Maňák 1991, s. 51-52) Didaktické prostředky se dále dělí na nemateriální a materiální. Mezi nemateriální prostředky řadíme například metody a formy výuky nebo didaktické zásady. K prostředkům materiálním patří hlavně učebnice, projekční technika či učební pomůcky. (Maňák 1991, s. 52) Pojmem učebnice se budu dále zabývat v samostatné kapitole, proto nyní blíže objasním pouze termín učební pomůcky. Jako učební pomůcku označujeme objekty či předměty, které věrně napodobují realitu a tím žákům slouží k lepší názornosti. Pro učitele takové pomůcky představují usnadnění výuky, přičemž je jejich využití efektivnější než pouhý výklad či popis. (Maňák 1991, s. 52; Průcha – Walterová – Mareš 2009, s. 322)

2.2 Organizační formy a metody výuky

Jak je zmíněno výše, formy a metody výuky se řadí mezi tzv. nemateriální didaktické prostředky.

2.2.1 Organizační formy výuky

Organizační formy výuky definoval Ján Velikanič, slovenský pedagog, takto: „…uspořádání podmínek k realizaci obsahu vyučování, v jejichž rámci se používají různé vyučovací metody a vyučovací prostředky.“ (Maňák 1991, s. 47) Josef Maňák vypracoval klasifikaci forem výuky, kde například rozlišuje výuku individuální či frontální, nebo vyučování jednohodinové (45 minut) či dvouhodinové. (Maňák 1991, s. 47-48)

2.2.2 Metody výuky

Jarmila Skalková ve své publikaci Obecná didaktika charakterizuje pojem metody výuky takto: „… metoda jako cesta k cíli je rozhodujícím prostředkem k dosahování cílů v každé uvědomované činnosti.“ (Skalková 1999, s. 166) Josef Maňák ještě doplňuje: „…koordinovaný systém vyučovacích činností učitele a učebních aktivit žáků, který je zaměřen na dosažení výchovně vzdělávacích cílů.“ (Maňák 1991, s. 33)

Vzhledem k množství metod výuky, které jsou v současnosti zpracovány a v učitelské praxi využívány, máme k dispozici i několikero rozčlenění těchto metod. Jedním z nich je dělení podle Oldřicha Šimoníka, který vymezuje tři skupiny podle různých zdrojů poznání, kterými jsou slovo, představa a praktická činnost žáka. Další členění nám předkládá ruský pedagog Isaak Jakovlevič Lerner. Ten definuje celkem pět kategorií, a to na základě „poznávacích činností žáka v průběhu osvojování si obsahu vzdělávání.“ (Janiš 2007, s. 61) Nejrozsáhlejší klasifikaci však rozpracoval Josef Maňák, jenž si jako kritérium členění zvolil různé typy zprostředkovaných poznatků. (Maňák 1991, s. 33) Každé metodě přisuzuje příslušný aspekt a dále je třídí. Nyní se zmíním o těch metodách, se kterými se vysokoškolský student setká na přednáškách a seminářích ze syntaxe ruského jazyka, předmětu, ve kterém se mimo jiné vyučuje větný člen přívlastek, jenž je hlavním tématem této diplomové práce.

Přednáška vyučujícího patří ke slovním metodám monologickým, obecně jsou metody slovní nejvyužívanějšími v učitelské praxi. Patří k nim i vysvětlování, písemná cvičení studentů či práce s učebnicí a textem. Zřídka, ale přeci jen se občas v seminářích objevují i metody samostatných prací. Z klasifikace metod podle fáze výchovně vzdělávacího procesu je nejčastěji uplatňována metoda expoziční (výkladová část), fixační (opakování a procvičování) a klasifikační (prověřování znalostí studenta). (Maňák 1991, s. 34)

2.3 Didaktické zásady

Didaktické zásady či principy „jsou obecné požadavky (pravidla, teze), jimiž by se měl řídit při své vyučovací činnosti učitel.“ (Janiš 2007, s. 41) Se cvičeními, která jsou obsahem praktické části diplomové práce, se pojí tyto didaktické zásady:

- zásada soustavnosti a přiměřenosti – cvičení by měla být vystavěna tak, aby studenti procvičovali pouze ty poznatky, které mají znát z přednášek, a ne jevy, které přesahují jejich dosavadní znalosti;
- zásada vědeckosti – učivo prezentované vyučujícím by se mělo shodovat s dosavadním stavem poznání jak konkrétní disciplíny, tak i didaktiky jakožto součásti každého vyučovacího předmětu;
- zásada spojení teorie a praxe – díky teoretickým poznatkům, které studenti získají na přednáškách, můžou pak nově nabyté znalosti prakticky využít ve cvičeních zaměřených na psaný i ústní projev;
- zásada posloupnosti – systém cvičení by měl postupovat od jednodušších úloh ke složitým proto, aby studenti mohli uplatnit dříve procvičené jevy v obtížnějších cvičeních. (Janiš 2007, s. 42-44)

3 Učebnice

V této kapitole si klademe za cíl nejprve co nejpřesněji objasnit pojem učebnice a následně s tímto pojmem dále pracovat v různých souvislostech. Budeme se zaobírat požadavky, které jsou na tvorbu současných učebnic kladeny, dále funkcemi, kterými učebnice musí disponovat a v neposlední řadě se zaměřím i na strukturu tohoto edukačního média.

3.1 Charakteristika pojmu učebnice

Nahlédneme-li do několika různých publikací, získáme přesně tolik odlišných definic. Všechny jsou bezpochyby správné, ne vždy jsou však dostačující nebo dokonce úplné. Například Pedagogický slovník uvádí toto vymezení pojmu: „Druh knižní publikace uzpůsobené k *didaktické komunikaci* svým obsahem a strukturou. Má řadu typů, z nichž nejrozšířenější je školní učebnice.“ (Průcha – Walterová – Mareš 2009, s. 323) Daleko přesnější vysvětlení nabízí … Nejexaktnější určení pojmu učebnice ale získáme, pokud na tento didaktický materiál budeme nahlížet z různých hledisek, tak jak to činí například Jan Průcha ve své publikaci Moderní pedagogika. Ten zastává následující pojetí:

- „učebnice jako kurikulární projekt;

- učebnice jako zdroj obsahu vzdělávání pro žáky;
- učebnice jako didaktický prostředek pro žáky a učitele.“ (Průcha 2013, s. 272)

3.2 Funkce učebnice

„Funkcí učebnice se rozumí role, předpokládaný účel, který má tento didaktický prostředek plnit v reálném edukačním procesu.“ (Průcha 1998, s. 19) Průcha vyděluje tři hlavní oblasti, kde učebnice své funkce plní.

3.2.1 Učebnice jako kurikulární projekt

Jelikož jsou učebnice součástí vzdělávacích programů, je na ně nahlíženo jako na zprostředkovatele obsahu vzdělávání těm, kteří se vzdělávají. (Průcha 2013, s. 273). „Je to nějaký model či scénář, s jehož pomocí společnost jistým způsobem reguluje edukační procesy v prostředí školy.“ (Průcha 2013, s. 272-273)

Tvorba potenciálně vhodné učebnice má však i svá úskalí. Vzdělávací program totiž autorům neurčuje, jaká má být posloupnost učiva, ani v jakém procentuálním rozložení věnovat pozornost základnímu a rozšiřujícímu učivu. Tyto záležitosti jsou v plné kompetenci učitele, který učebnici používá jako jeden z didaktických prostředků. (Průcha 1998, s. 14)

3.2.2 Učebnice jako zdroj vzdělávání pro žáky

Učebnice jsou využívány jako informační zdroj například při osvojování nového učiva nebo jako doplňující či prohlubující materiál k učitelově výkladu. Rovněž jsou k dispozici pro přípravu na vyučování, především k vypracování domácích úkolů. (Sikorová 2001, s. 30)

V dnešní době, vzhledem k možnostem využití například audiovizuální či interaktivní techniky a rovněž díky množství informací dostupných na internetu, by se sice mohlo zdát, že klasické papírové učebnice jsou spíše na ústupu, to ale není tak úplně pravda. Třeba v základním školství jsou každoročně vydávány nové řady učebnic, jmenujme například nakladatelství Taktik a jeho „hravé“ učebnice a pracovní sešity. (Taktik 2019) Pro výuku ruského jazyka mezi novinky řadíme Radugu plus pro výuku na ZŠ a Tvoj šans, určený pro středoškolské studenty, přičemž obě učebnice náleží

nakladatelství Fraus. (Učebnice Fraus 2019) Oproti tomu střední odborné školství je pro svou úzkou specializaci o nově, moderně zpracované učebnice ochuzeno a studenti učilišť jsou odkázáni na studium z i několik desítek let starých knih. Učebnice mohou v takovém případě ustupovat do pozadí, zatímco pro lepší názornost bude využíváno současných modelů a nákresů. Co se týče vysokoškolských učebnic, teorie k tématům je většinou zpracována samotnými vyučujícími a jako doplňující studijní materiál studentům slouží odborná literatura či starší vydání skript a cvičebnic.

3.2.3 Učebnice jako didaktický prostředek pro učitele

Učitel by měl dokonale znát učebnici, která je nejen žákům, ale i jemu při výuce oporou. Jeho úkolem je seznámit žáky se strukturou a obsahem takového média, aby oni mohli dále plně využívat potenciál, který učebnice nabízí. Učitel pak s pomocí učebnice řídí vyučování, a to vhodnými otázkami a úkoly, které mají jistou návaznost a souvislost s výkladem, zadáními a cvičeními.

Učebnice disponuje ještě dalšími funkcemi. Výběrově zmiňme ty, které uvádí ruský pedagog Dmitrij Dmitrijevič Zujev. Za nejdůležitější považuje funkci stimulační a motivační, která má v žácích podporovat radost z vyučovacího procesu, vzbuzovat v nich kladné emoce, zájem o práci a tvořivý přístup k rozebíranému učivu. Tato funkce je podporována vhodnými a názornými texty, ilustracemi, otázkami a úlohami. Další z funkcí je informační, jež se zakládá na vymezení povinného rozsahu informací, které si mají žáci osvojit. Funkce transformační se orientuje na přepracování vědeckých poznatků tak, aby byly přístupné pro danou věkovou kategorii žáků. Tato funkce využívá didaktické zásady přiměřenosti učiva. A v neposlední řadě je tu funkce systematizační, jejímž úkolem je zabezpečení striktní postupnosti v průběhu objasňování učiva žákům. (Zujev 1986, s. 64-68, volný překlad autorky)

3.3 Požadavky na učebnici

Oldřich Lepil ve své publikaci s názvem Teorie a praxe tvorby výukových materiálů mezi nejdůležitější požadavky řadí například:

- odbornost, tedy využití nejnovějších vědeckých poznatků;

- didaktičnost neboli zpracování za užití didaktických zásad a aktuálních vzdělávacích programů;
- logičnost, která zahrnuje jasné a přehledné členění obsahu učebnice;
- jazykovou správnost. (Lepil 2010, s. 17)

Obšírněji se touto problematikou zabývá vydavatelka Jana Staudková. Ta ze svého pohledu hodnotí učebnici jako nástroj vzdělávání určený především pro studenta, tudíž má být užitečná a vyhovující právě jemu. Už samotné grafické zpracování učebnice má podněcovat k vyšší učební aktivitě, neboť se pak student mnohem lépe orientuje v různými způsoby odlišených částech teoretických poznatků a praktických úloh. Poměrně důležitou roli Staudková uděluje tzv. infografice, tedy tabulkám, úlohám využívající spojovací čáry a různým mapám: „… aby žáci přirozeně vnímali jejich praktickou užitečnost a dokázali informace, které z nich získají, účelně využít při řešení aplikačních úloh.“ (Staudková 2007, s. 49) Učebnice je dále prostředkem rozvoje klíčových kompetencí, má být uspořádána tak, aby byl student do vyučovacího procesu aktivně zapojován v co nejvyšší míře. (Staudková 2007, s. 49-50) Neposledním požadavkem je, „aby učebnice obsahovala veškeré informace potřebné k vyřešení úkolu, zadaného právě autory edukačního prostředku.“ (Staudková 2007, s. 50)

3.4 Struktura učebnice

Každá učebnice je tvořena dílčími komponenty, které dohromady vytváří její strukturu. D. D. Zujev strukturu učebnic rozděluje na složku textovou a netextovou. Texty dále dělí na základní, doplňující a vysvětlující. (Zujev 1986, s. 113, volný překlad autorky)

Základní text je verbální složka učebnice obsahující učivo, které v souladu s platnými osnovami didakticky a metodicky zpracoval autor či kolektiv autorů. Úlohou doplňujících textů je ještě více rozšiřovat znalosti žáků, jedná se o látku, která přesahuje plánovaný rozsah učiva. Vysvětlující text je nezbytná složka učebnice, a to kvůli úplnému objasnění a pochopení učiva. Nezbytným požadavkem takového textu je však úzká návaznost na text základní. (Zujev 1986, s. 113-116, volný překlad autorky)

„Obrazový materiál navazuje na věcný obsah výkladových složek.“ (Lepil 2010, s. 16) Řadíme sem například schémata, náčrty, grafy, fotografie nebo portréty. Funkce

obrazového materiálu je hlavně motivační, neboť se učebnice díky němu stává pro žáky atraktivnější. (Lepil 2010, s. 16-17)

Krom textové a netextové složky je ještě tradičně vyčleňována složka nevýkladová. Ta se dále člení na organizační aparát (např. otázky a úlohy, tabulky, cvičení, návody) a orientační aparát, který do knihy nepřináší nic nového, ale pomáhá uživateli v jednodušší práci s učebnicí (např. obsah, symboly, bibliografie). (Zujev 1986, s. 151-200, volný překlad autorky)

3.5 Další druhy učebních pomůcek

Ve školní praxi může nastat situace, kdy učebnice k příslušnému předmětu buď dosud nebyla zpracována, nebo obsahuje zastaralé informace, a tudíž učiteli, potažmo, žákům, nevyhovuje. V tom případě může být východiskem elektronická učebnice, tedy edukační médium, které na rozdíl od učebnice tištěné disponuje výhodou interaktivního využití. Přestože se tento typ učebnice dnes na trhu objevuje stále více (Průcha – Walterová – Mareš 2009, s. 67), v českých školách se vzhledem k finanční náročnosti a nutnosti technického vybavení tříd vyskytuje pouze zřídka. Další možností, která je však aplikovatelná spíše na středoškolské úrovni a také ve vysokém školství, je k procesu učení využívat kvalitně zpracované materiály přímo od vyučujícího, a to buď prostřednictvím tištěných podkladů, nebo vlastních poznámek z výuky. Doplňujícím pramenem je v tom případě cvičebnice, tedy „druh učebnice, jejímž účelem je upevňování, opakování určitých vědomostí, dovedností, vytváření návyků aj. Používá se různých typů cvičení.“ (Průcha – Walterová – Mareš 2009, s. 36-37)

4 Specifika jazykové učebnice

„Současné učebnice cizích jazyků se obvykle člení na tematické okruhy a lekce.“ (Hendrich a kol. 1988, s. 397) Buď v rámci každé lekce, nebo na konci učebnice se nachází abecedně řazený slovník, který obsahuje lexikum týkající se jednotlivých témat. Jazyková učebnice rovněž zohledňuje vývojové fáze osvojování jazyka, kdy se již méně náročná naučená látka dále objevuje v novém, obtížnějším učivu, čímž student nejen opakuje již známé, ale postupně zdokonaluje a prohlubuje své jazykové znalosti. V závěru učebnice se rovněž většinou nachází souhrn gramatických jevů, které se samostatně nachází v jednotlivých lekcí, kde jsou i následně procvičovány. (Hendrich

a kol. 1988, s. 397-398) Charakteristická jsou pro tento typ učebnice rovněž fonetická cvičení, poslech a čtení monologických či dialogických úryvků.

Kvalitní a přínosná jazyková učebnice by rovněž měla disponovat uměleckými texty autorů dané země, jejíž jazyk se student učí, dále skutečnými fakty, informacemi a fotografiemi onoho státu, což u studentů vzbuzuje zájem o jazyk a zvyšuje se tak i motivace ke studiu. (Jelinek 1995, s. 60, volný překlad autorky)

5 Cvičení

Cvičení je určeno k osvojení a upevnění vědomostí a dovedností, které žák či student načerpal ze studia poznatků v učebnicových textech. „Správně sestavená cvičení usnadňují učení. … Charakteristickým rysem cvičení je opakování činností, které byly nejprve vysvětleny, ukázány atd.“ (Doleček – Řešátko – Skoupil 1975, s. 80) „Součástí cvičení je instrukce objasňující způsob jeho provedení.“ (Průcha – Walterová – Mareš 2009, s. 37) V učebnici by měla být obsažena jak jednoduchá cvičení, důležitá pro slabší studenty jakožto zdroj motivace a důvod k pocitu úspěchu, tak i ta složitá, která jsou vhodná pro studenty nadané. (Doleček – Řešátko – Skoupil 1975, s. 81) V celém systému cvičení je dobré užívat princip od jednoduchého ke složitému, aby studenti postupně zažívali pocit úspěchu při zvládnutí cvičení a necítili se demotivováni složitostí úloh hned v počátcích.

5.1 Typy cvičení podle J. Hendricha a kol.

Znalost klasifikace je přínosná hlavně pro pedagogy, jelikož „usnadňuje cílevědomou volbu cvičení a jejich vhodné střídání, což je nejen v zájmu efektivnosti výuky, ale přispívá významně i k udržování a posilování motivace žáků.“ (Hendrich a kol. 1988, s. 316) Z několika možných členění cvičeních Hendrich a kol. berou v potaz didaktický aspekt, jeho klasifikace tedy zahrnuje celkem čtyři kategorie.

5.1.1 Zaměření cvičení na jazykové prostředky nebo řečové dovednosti

„Jazyková cvičení zahrnují cvičení fonetická, pravopisná. lexikální a gramatická.“ (Hendrich a kol. 1988, s. 317) Často se ale stává, že jsou procvičovány jevy z několika jazykových okruhů (například při písemném opakování slovíček se procvičuje nejen

lexikální složka, ale i pravopisná. Je tedy důležité si jako učitel předem určit, kde se bude nacházet těžiště cvičení. „Toto uvědomění si zamezuje odvádění pozornosti žáků od jádra učiva a umožňuje přesněji hodnotit míru osvojení nacvičovaného jevu. … Jazyková cvičení sloužící k automatizaci v ovládání jazykových prostředků se nazývají automatizační.“ (Hendrich a kol. 1988, s. 317)

„Řečová cvičení slouží k nácviku, rozvíjení a upevňování řečových dovedností, tj. poslechu s porozuměním, ústnímu projevu, čtení s porozuměním, překládání a tlumočení.“ (Hendrich a kol. 1988, s. 317) Cílem takového druhu cvičení je spontánní využívání již osvojených lexikálních i gramatických jevů.

Konkrétně jsou v rámci tohoto typu klasifikace využívána následující cvičení:

- doplňovací cvičení – například flektivní koncovky slov či správné tvary zájmen;
- skládání vět – cílem je z jednotlivých slov za užití správných tvarů a vhodného slovosledu utvořit větu;
- přiřazování výrazů – výrazy v minimálně dvou sloupcích jsou spojovány na základě příslušnosti k jedné skupině (např. barvy, pozdravy, oblečení);
- diktát. (Hendrich a kol. 1988, s. 320)

5.1.2 Druhy cvičení podle formy stimulu a formy žákovy reakce při cvičení

Podle toho, o jaký stimul (podnět) se jedná, rozlišují Hendrich a kol. tyto druhy cvičení:

- cvičení s akustickým verbálním stimulem, kdy student plní zadání bez vizuální opory v textu;
- cvičení s graficko-akustickým stimulem, při kterém student text vidí i slyší;
- cvičení s obrazovým stimulem, tedy s ilustrací v učebnici nebo promítnutou prostřednictvím dataprojektoru, … (zadáním je například popsat obrazový stimul)
- cvičení s předmětným stimulem, kdy na rozdíl od obrazového stimulu je zde výhodou možnost si na předmět sáhnout, což umožňuje ještě detailnější popis. (Hendrich a kol. 1988, s. 321)

Podle způsobu žákovy reakce jsou rozeznávány následující druhy cvičení:

- ústní cvičení;
- písemná cvičení;

- úkonová cvičení, kdy je žákova činnost reakcí na určitý pokyn vyučujícího. (Hendrich a kol. 1988, s. 321-322)

5.1.3 Druhy cvičení podle jejich zaměření na vztah mezi žákovou mateřštinou a cizím jazykem

Cvičení, založená na vztahu mateřštiny a cizího jazyka, Hendrich a kol. dále dělí na cvičení překladová a kontrainterferenční.

Překladová cvičení lze ve výuce využívat dvojím způsobem, a to buď překládání oddělených vět, nebo souvislého textu. „Důležitý je i obsah cvičení – neefektivními jsou úlohy zaměřené pouze na jazykové jevy bez zakotvení v životní praxi.“ (Hendrich a kol. 1988, s. 323) Nadměrné využívání překladů nenaučí studenta přemýšlet v cizím jazyce, ale místo toho jej stále nutí kódovat smysl sdělení prostřednictvím mateřštiny. Podstatné je rovněž dbát na délku textu. Na učitele je kladen nárok jazykové správnosti přeložených textů i čas na opravu studentů přímo ve výuce. Chyby studentů mohou učitele upozornit na nedostatky v dosud probraném učivu. (Hendrich a kol. 1988, s. 323)

„Kontrainterferenční cvičení jsou taková cvičení, jejichž účelem je neutralizovat mezijazykovou nebo vnitrojazykovou interferenci, tj. buď této interferenci předcházet, nebo její vliv dostatečně odstraňovat.“ (Hendrich a kol. 1988, s. 323) Výsledkem je schopnost samostatného uvažování v cizím jazyce.

5.1.4 Druhy cvičení podle stupně řízenosti žákovy reakce

Tato cvičení jsou dále členěna na receptivní, reproduktivní a produktivní.

Receptivní cvičení jsou spojena s řečovými dovednostmi čtení a poslechu. Například během poslechu nemá učitel možnost zjistit, do jaké míry student slyšenému rozumí. Proto jsou zde cvičení reproduktivní, která se zaměřují na parafrázování slyšeného a na další úkoly spojené s ověřením porozumění receptivnímu cvičení. Produktivní, nejpokročilejší, fáze zahrnuje učitelovu instrukci ke cvičení a následné samostatné vyřešení ze strany studenta. (Hendrich a kol. 1988, s. 326)

5.1.5 Druhy cvičení podle jejich struktury

Každé cvičení je obvykle zaměřeno na nácvik jednoho jevu jednou formou procvičování. Formou procvičování v tomto případě rozumíme:

- cvičení imitační – vhodná například pro nácvik výslovnosti;
- cvičení substituční – nahrazování částí větných struktur jinými ve vertikální (paradigmatické) rovině za doprovodu změny smyslového obsahu;
- cvičení transformační – záměna probíhající na syntaktické úrovni, kdy se nemění věcný význam;
- cvičení dialogická – využívají řečových dovedností studentů;
- cvičení navazovací – jedná se o druh opakovacího cvičení, příhodné je zařadit jej například v závěru lekce, jedná se například o dokončování vět za použití právě osvojené předložkové vazby. (Hendrich a kol. 1988, s. 334-341)

5.2 Typy cvičení podle E. Beneše a kol.

Rozsáhlou koncepci cvičení zpracoval na počátku 70. let Eduard Beneš, jehož základní dělení spočívá v diferenciaci jazykových a řečových úloh. Oba typy jsou poté dále členěny. Jazyková cvičení zahrnují cvičení zaměřená na fonologickou a grafickou soustavu, mluvnickou skladbu a slovní zásobu. Cvičení řečová pojímají poslech, ústní projev, čtení a písemný projev.

5.2.1 Cvičení zaměřená na fonologickou soustavu

„Zvládnutí fonologické soustavy není omezeno jenom na výslovnost, jenom na produkci zvukového proudu, ale týká se v nemenší míře i poslechu, apercepce řečového proudu.“ (Beneš a kol. 1970, s. 61) Tato cvičení se dále dělí na:

- apercepční cvičení, která upevňují již osvojené zvuky cizích elementů jazyka, a to například za užití tzn. fonetického diktátu, přičemž se doporučuje diktovat neznámá slova či nesmyslné slabiky, aby bylo předejito pamětní znalosti výslovnosti a pozornost tak byla soustředěna pouze na slyšené;
- výslovnostní cvičení, dále členěná na integrující (vhodná pro nácvik celých vět) a izolující (zaměřená na jednotlivé slabiky, nejlépe rozdílné jedním fonémem). (Beneš a kol. 1970, s. 72)

5.2.2 Cvičení zaměřená na grafickou soustavu

„Pravidla týkající se vzájemného vztahu mezi plánem zvukovým a grafickým jsou shrnuta v grafice a pravopise každého jednotlivého jazyka. Grafika (písmo) je souhrn pravidel reprezentace fonémů daného jazyka grafémy.“ (Beneš a kol.1970, s. 77) Beneš cvičení určená k ovládnutí grafické soustavy člení na:

- receptivní cvičení, během kterých dochází k upevnění grafického obrazu slova či slovního spojení v paměti studenta;
- reproduktivní a produktivní cvičení, jejichž primárním druhem je přepisování, spojené ovšem i s řádnou výslovností, dále je užíváno i různých typů diktátů. (Beneš a kol. 1970, s. 82-84)

5.2.3 Cvičení zaměřená na mluvnickou stavbu

„Především odlišujeme cvičení určená k zvládnutí mluvnické stavby psaných projevů pro čtení s porozuměním, a cvičení, určená k osvojení mluvnické stavby hovorového jazyka pro nácvik dovednosti dorozumět se ústně.“ (Beneš a kol. 1970, s. 101) Tyto dva základní typy cvičení jsou dále členěny na:

- mluvnická cvičení čtecí, která jsou zaměřená na porozumění cizojazyčnému textu, řadí se sem tedy čtení nahlas či překladová cvičení;
- mluvnická cvičení audioorální, orientovaná na poslech s porozuměním a mluvení samotné;
- mluvnická cvičení obměňující psaný (tištěný) text, „snažící se vést žáky k osvojení gramatických tvarů a struktur tím, že jim předkládají k řešení různé úkoly (problémy). Žáci je mají řešit tak, že daný text přečtou nebo napíší v správné (nebo úplné) podobě.“ (Beneš a kol. 1970, s. 103)

5.2.4 Cvičení zaměřená na slovní zásobu

Slovní zásoba může být procvičována dvojím způsobem. Podle toho jsou rozlišovány i dva typy cvičení, a to:

- cvičení na receptivní procvičování slovní zásoby, kam řadíme například vypisování slov z textu, překlad či seskupování slov podle různých kritérií;

- cvičení na aktivní procvičování slovní zásoby jsou na rozdíl od předchozího typu většinou jednojazyčná, jako například doplňování slov do kontextu či pojmenování předmětu. (Beneš a kol. 1970, s. 115)

5.2.4 Cvičení zaměřená na poslech

Poslechová cvičení jsou dělena do třech podskupin, konkrétně to jsou tyto:

- průpravná poslechová cvičení, zaměřená na vnímání a odlišování jednotlivých hlásek cizího jazyka;
- audioorální cvičení, kdy je úkolem studenta správně zachytit podnět a na něj slovně reagovat;
- poslech vyprávěné nebo čtené souvislé promluvy, porozumění kterému je pokládáno za vrcholnou úroveň poslechových dovedností. (Beneš a kol. 1970, s. 129-131)

5.2.5 Cvičení zaměřená na ústní projev

„Mluvní výcvik je patrně nejúčinnější formou vyučování cizím jazykům, proto by měl být výcvik v mluvení těžištěm práce ve vyučovací hodině.“ (Beneš a kol. 1970, s. 146) Cvičení zaměřená na ústní projev se člení na:

- průpravná cvičení, obsahující:
    - průpravná cvičení jazyková, která do sebe zahrnují již výše zmíněná cvičení fonetická, gramatická a lexikální prováděna ústně;
    - kombinovaná cvičení jazykově řečová, Benešem a kol. okomentována takto: „Jde tu o mluvní cvičení s plánovaným a řízeným užíváním jistých jazykových prostředků (které jsou současně také procvičovány) a zároveň s částečným zaměřením na komunikativní hodnotu ústního projevu.“ (Beneš a kol. 1970, s. 147);
    - speciální předřečová cvičení, určená k osvojení a automatizaci stereotypních replik;
- reprodukční řečová cvičení, která zahrnují:
    - otázky a odpovědi, přičemž učitel co možná nejdříve vede studenty ke vzájemnému kladení otázek;

- souvislou monologickou reprodukci, tedy převyprávění článku či události, kdy může být vyšší obtížnosti dosaženo obměnou gramatické osoby, která příběh vypráví, či času, ve kterém se příběh odehrává;
- reprodukci dialogů, která je možná až po osvojení a zautomatizování pro dialog nezbytného lexika, nikoliv za situace, kdy jsou texty dialogů pouze mechanicky naučeny;

- produkční řečová cvičení, rovněž dělená do třech kategorií, a to:
  - individualizované otázky a odpovědi, kde Beneš a kol. radí: „Abychom navodili situaci skutečného vyptávání, při němž má otázky i odpověď skutečně komunikativní hodnotu, musíme žáka zahrnout individualizovanými otázkami, které mu dovolují, aby skutečně něco sděloval – o sobě, o tom, co dělá, co viděl, co by chtěl, o svém okolí a o světě, v němž žije atd.“ (Beneš a kol. 1970, s. 150) Rovněž je doporučováno, aby studenti převzali roli respondentů a tím užívali cizí jazyk jako nástroj dorozumění se;
  - individualizované obměny monologických projevů, během kterých se studenti oprostí od předepsaných dialogů a za pomoci klíčových slov sestaví dialog vlastní;
  - samostatné dialogy, které jsou na rozdíl od obměňovaných projevů opravdovou komunikací, kdy studenti sdělují své zážitky, myšlenky a zkušenosti. (Beneš a kol. 1970, s. 147-152)

5.2.6 Cvičení zaměřená na čtení

Nácvik čtení lze provádět buď prostřednictvím tichého čtení nebo čtení nahlas. Přestože tiché čtení umožňuje snazší a rychlejší pochopení obsahu textu, hlasité čtení „je pro svou kontrolovatelnost hlavním prostředkem k nácviku technické stránky čtení v počáteční etapě výuky.“ (Beneš a kol. 1970, s. 167) Studenti se nejprve učí správně vyslovovat v rámci fonetických pravidel (důraz na přízvuk, redukci před přízvukem, …), následně už ale směřují k chápání významových celků. Je třeba dbát na užití správné intonace a na členění do větných úseků.

Dále Beneš a kol. rozlišují dva typy čtení, a to čtení analytické a čtení syntetické (kurzorické). Zatímco čtení analytické vyžaduje k pochopení obsahu věty její alespoň částečný rozbor a často i překlad do mateřštiny, čtení syntetické, užívané až v pozdějším

období výuky cizím jazykům, je pro studenty srozumitelné ihned, bez nutnosti překladu. Problém nastává tehdy, pokud student ani v pokročilejší etapě studia není schopen porozumět textu bez analytického přístupu k němu. (Beneš a kol. 1970, s. 167-169)

6 Koncepce cvičení ve vybraných učebnicích a cvičebnicích ruského jazyka

Před tím, než uvedu vlastní koncepci cvičení, ráda bych okomentovala pojetí cvičení v publikacích dostupných jak v českém vysokoškolském prostředí, tak i ruských, které u nás nejsou běžně k dostání.

6.1 Cvičení z ruské syntaxe I.

Autory učebního textu, poprvé vydaném v Západočeské univerzitě v Plzni roku 1996, jsou rusisté Bedřich Česal a Ema Vyčichlová. Zatímco první díl je věnován cvičením orientovaným na větu jednoduchou, díl druhý obsahuje úlohy určené k procvičení tematiky souvětí. Třetí část souboru tvoří klíč ke kontrole překladů z obou předcházejících dílů.

Tento učební text obsahuje celkem šest kapitol, které jsou ještě dále rozčleňovány do podkapitol. Zabývá se mimo jiné větnými členy, větnými strukturami či větami podle postoje mluvčího. Textový materiál ke cvičením autoři z velké části excerpovali sami, pokud ne, užívali texty z příruček, na tvorbě kterých spolupracovali. Jedná-li se o původně beletristický text, jeho autor je pomocí zkratky uveden v závorce za větou. Seznam všech zkratek je pak uveden ve druhé části souboru.

6.1.1 Koncepce cvičení

Každá kapitola, resp. podkapitola zahrnující soubor cvičení k danému tématu začíná obdobně, a to samostatnými, obsahově nespojenými, větami. V tomto prvním cvičení je úkolem studenta postřehnout, kde ve větě se nachází onen sledovaný jev a jakým způsobem je v konkrétním případech vyjádřen. Následně jsou uživatelům tohoto učebního textu předloženy nejčastěji tyto typy cvičení:

- cvičení transformační – záměna shodného přívlastku za neshodný, změna gramatické kategorie času slovesa, transformace dvou vět do jedné věty jednoduché za použití participia či souvětí zaměnit za větu jednoduchou za použití doplňku;
- cvičení obměňovací – slova v závorkách použít ve větě ve správném tvaru;
- cvičení překladová – k dispozici jsou překlady slovních spojení i celých vět, přičemž slovní spojení jsou určena k překladu v průběhu kapitoly a nesouvislý text se nachází na konci kapitoly jakožto souhrnné opakování.

Některá zadání ke cvičením začínají slovním obratem „Обратите внимание…“, který pobízí studenty, aby se zaměřili na určitý jazykový jev. Cvičení rovněž poměrně často zahrnují doplňující otázky a úkoly k textům. Studenti mají například určit slovní druh, ke kterému náleží daný větný člen, najít přístavek či odpovědět na různorodé otázky (Je ve větě vždy vyjádřen podmět?).

Nutno říct, že tyto části nejsou příliš graficky vhodně vyřešené, neboť se jedná o několikařádkový tučně vyznačený a podtržený text, který se tak stává málo přehledný. Lépe by se uživatel cvičebnice orientoval, pokud by jednotlivá zadání byla graficky oddělená. Další nedostatek spatřuji v absenci klíče ke všem cvičením, ne pouze k těm překladovým. V tomto případě je student závislý na učiteli, aby ten ověřil správnost cvičení.

6.2 Praktikum po russkoj grammatike 2

Autorkami učebnice s podtitulem Sintaksis prostogo i složnogo predloženija jsou L. L. Babalova a S. I. Kokorina. Vydána byla roku 2011 v moskevském vydavatelství Russkij jazyk. První díl praktika se věnuje jmenným slovním druhům a slovesnému systému.

Učební text je rozdělen do dvou částí, a to na část týkající se věty jednoduché a část týkající se souvětí. Cvičení jsou určena pro jazykovou úroveň B1 až B2. Už v úvodu se autorky zmiňují, že učebnice neslouží jako příručka pro samostudium, neboť součástí není klíč s vyřešenými úlohami, a tudíž je potřeba dozoru vyučujícího, který správnost žákových odpovědí ověří.

6.2.1 Koncepce cvičení

Každá kapitola zahrnuje krátké teoretické pojednání, za kterým následuje řada rozličných cvičení. Jsou to například tato:

- cvičení obměňovací – slova v závorkách použít ve větě ve správném tvaru, dosazení slovesa v odlišné gramatické kategorii času;
- skládání vět – z nabídky slov utvořit větu, vymyslet věty při použití nabízených sloves;
- cvičení doplňovací – doplnění tvaru slova „есть“ či slovesa „находиться“ tam, kde je nutné jej uvést
- cvičení překladová – k překladu jsou určené vždy celé věty a zadání obsahuje i požadavek zpětného překladu.

Krom cvičení, která odpovídají klasifikacím uvedeným výše, se v publikaci dále objevují ještě následující:

- cvičení pozorovací – studenti si v textu všímají různých jazykových jevů a jejich užití v souvislém textu;
- cvičení řečová – do nich řadíme například ústní odpovědi na otázky s užitím daného jazykového jevu;
- cvičení konverzační – studenti ve dvojicích konverzují na určité téma, přičemž opět ve svých promluvách užívají určitý komunikační obrat, větnou strukturu či správnou formu právě procvičovaného jevu;

Učební text obsahuje rovněž mnoho různých cvičení, která jsou z hlediska uvedených klasifikací nezařaditelná. Proto nyní jmenovitě uvedu konkrétní příklady bez zařazení. Jsou to například úlohy, ve kterých má student za úkol najít v textu větné členy, za užití předepsaných výrazů popsat svůj pokoj či obraz, napsat otázky k odpovědím a naopak, a to vždy za užití určité větné konstrukce či větného členu, nebo porovnat věty lišící se slovem „есть“. Některé úlohy jsou rovněž uvozeny obratem „Обратите внимание …“, jenž studenty podněcuje k orientování se například na různorodost syntaktických konstrukcí nebo na vliv záporu ve větě.

Teoretický základ, stručně podaný na začátku každé kapitoly, je pro následné plnění cvičení jistě přínosný. Rovněž kladně hodnotím i rozmanitost úloh a přehledné grafické zpracování

6.3 Russkij jazyk kak inostrannyj v 2 častjach – časť 2

Studijní příručka, jejímiž autorkami jsou Alina Alexandrovna Pozdnjakova a Irina Vjačeslavovna Fjodorova, byla vydána roku 2014 v Moskvě. Stejně jako první díl, i tento si klade za cíl systematizovat gramatický materiál a přenést jej na odborný jazyk. Oba díly jsou totiž zaměřené na lexikum z oblasti ekonomiky, což ovšem nebrání studentům jiných oborů v jejich užívání.

Komentovaná publikace obsahuje pět kapitol – lekcí, přičemž každá obsahuje lexikální a gramatický materiál, dále pak teoretickou část týkající se slovotvorby a ortografie, a nakonec souhrnné testové úlohy. Konkrétně je pozornost věnována hlavně slovesům, a to hlavně jejich významovým skupinám, tj. slovesům pohybu, existenciálním slovesům, slovesům řeči atd. Dále je rozpracována tematika participií a přechodníků a jejich pravopisu, spolu s tématem peníze a operace s nimi se autorky věnují i číslovkám. Obsah poslední kapitoly je zaměřen na látku věty jednoduché a souvětí, dialogu a různých forem oslovení.

6.3.1 Koncepce cvičení

Kapitoly obsahující lexikální materiál disponují vždy obdobnými druhy cvičení. V úvodu je představen text vystavěný jako rozhovor, týkající se tématu celé lekce (například charakteristika profesní činnosti manažera), kdy se jedna strana ptá a druhá odpovídá. Následuje několik krátkých textů, jejichž věcný obsah se opět týká ekonomické sféry. Po jejich přečtení je úkolem studentů odpovědět ano či ne na pět tvrzení, čímž zvyšují svou čtenářskou gramotnost. Některá slova či slovní spojení z textů jsou pak spolu s objasněním skloňování a příslušností ke gramatickému rodu vysvětlena. Na základě tohoto „vzoru“ pak studenti mohou tvořit vlastní výkladový slovník. To si mohou vyzkoušet v závěrečném cvičení oddílu, kde je úkolem objasnit graficky vyznačená slova v textu, posoudit správnost tvrzení a rovněž se připravit k diskuzi o přečteném článku.

Gramatický materiál již zahrnuje širší spektrum cvičení. Sice se i zde objevují krátké texty, ale tentokrát jsou spojovány s jinými úkoly, jako například hledání v nich stavových sloves [„В офисе стало прохладно и спокойно.“ (Pozdnjakova – Fjodorova 2014, s. 167)] Dále jsou zde k dispozici přehledné shrnující tabulky i rámečky obsahující důležité informace a poučky. Tyto rámečky jsou zpravidla uvozeny takto: *Запомните! Напоминаем! Обратите внимание!* Cvičebnice následuje i didaktickou zásadu

postupnosti, kdy přechází od jednoduchého ke složitému. Děje se tak například v případě, kdy studenti v jednotlivých cvičeních doplňují vhodná příslovce, ale vždy pouze jeden druh, odpovídající vždy na stejnou otázku. Až závěrečné cvičení vyžaduje doplnění všech druhů příslovcí dle smyslu věty. Všechna tato cvičení podle klasifikace nazýváme doplňovací. Zastoupena jsou i cvičení obměňovací, a to konkrétně v případě tvoření příslovcí z přídavných jmen či participií z různých slovesných tvarů. Dále jsou zpracována i taková cvičení, ve kterých studenti dokončují věty a následně určují větné členy, či rozšiřují věty jednoduché holé do souvětí. V neposlední řadě se studenti obeznámí i s ruskou frazeologií, jelikož jedním ze cvičení je i doplňování spojek mezi části souvětí v ruských příslovích a pořekadlech.

Kapitoly se slovotvornými a pravopisnými cvičeními mají ustálenou strukturu, která opět odpovídá didaktické zásadě posloupnosti. Prostřednictvím podnadpisu se uživatel cvičebnice snadno dozví, co bude právě procvičovat. Zprvu je zde cvičení orientované na poznání a grafické znázornění daného jevu (participia, číslovky, …) v textu, poté je třeba odůvodnit pravopis tohoto jevu, a nakonec přepsat krátký text včetně užití správné formy a pravopisu slova uvedeného v závorkách. Některé texty jsou určené k procvičování formou diktátu. I v tomto oddíle se nacházejí rámečky s poučkami k zapamatování.

Souhrnné testové úlohy disponují cvičeními na tři základní jazykové dovednosti, a to poslech, čtení a mluvený projev. Chybí pouze úlohy k procvičení projevu písemného. Po poslechu monologického či dialogického projevu je úkolem studentů doplnit tvrzení, přičemž jsou k dispozici tři možnosti. U poslechových cvičení je napsána i doporučená časová dotace ke splnění. Mluvený projev je procvičován prostřednictvím různých řečových situací, které jsou účastníkům dialogu představeny. Druhá, obtížnější varianta již nenabízí, jakým způsobem reagovat na nastíněné situace, to je plně v kompetenci studentů. Dovednost čtení vyžaduje práci se slovníkem, tak jak je určeno v zadání, minimálně graficky odlišená slova je zapotřebí si vyhledat a třeba s nimi dále pracovat (například hledat synonyma). Zadání počítá i s otázkami, které položí studentům učitel, cvičebnice poté předkládá závěrečné cvičení, ve kterém se vybírá jedna ze tří možností slov tak, aby tvrzení odpovídalo přečtenému textu.

Přestože této učební příručce chybí klíč, který zaručuje správnost vyřešených cvičení, považuji ji za velice zdařilou. Věcný obsah textů je zajímavý a přínosný a velké množství rozličných cvičení zaručuje komplexní rozvoj jazykových dovedností.

6.4 15 urokov po russkoj morfologii

Autorkou druhého rozšířeného a doplněného vydání této učebnice z roku 1997 je Dagmar Brčáková, která si k sobě oproti prvnímu vydání přizvala ještě Veroniku Mistrovou a Jitku Stiessovou. Cílem učební příručky je poskytnout uživatelům fixní základ či osnovu pro osvojení si morfologických jevů současného ruského jazyka. (Brčáková – Mistrová –Stiessová 1997, s. 5, volný překlad autora) Pozornost je však věnována pouze ohebným slovním druhům.

Publikace se skládá ze tří hlavních částí, a to z výkladů, cvičení a materiálů. Výklad, tedy teoretický základ pro zdařilé vyplnění cvičebních úloh, se v různé délce nachází na začátku každé z patnácti kapitol. Poté následují samotná cvičení. Poslední stránky učebnice zaplňují materiály, na které je odkazováno v teoretických částech a které obsahují seznamy rozličných lexikálních jednotek, jako například výjimky ve skloňování či podrobný výčet slovesných tříd.

6.4.1 Koncepce cvičení

Tato učebnice obsahuje množství rozličných cvičení, přičemž je v každé kapitole dodržována didaktická zásada postupnosti, začíná se jednoduchými cvičeními a na konci bloku se již uživatel potýká s komplexnějšími, shrnujícími úlohami. Dle dříve uvedené kategorizace cvičení jsou to například tato:

- cvičení překladová – většina těchto cvičení jsou obsahově zaměřená na ruské reálie či se jedná o texty ruskojazyčné beletrie, což je pro studenty velice přínosné;
- cvičení transformační – změna větné struktury při zachování věcného obsahu podle vzoru, skloňování lexikálních jednotek, tvoření gramatické kategorie množného čísla z jednotného, záměna přívlastku shodného za neshodný ve slovních spojeních;
- cvičení doplňovací – doplňování slov do textu podle smyslu;
- cvičení dialogická – formou porovnání a tím uplatnění komparativního stupně adjektiv student hovoří o dvou osobách či substancích;
- skládání a tvoření vět – infinitivy sloves spolu s vazebným substantivem rozšířit do rozvitých vět a zároveň změnit gramatickou kategorii osoby;

- písemná cvičení a diktáty – přepis textu s uplatněním správných tvarů lexikálních jednotek či přepis mluvené podoby textu s upotřebením znalostí gramatických pravidel.

Ačkoliv jsou některá cvičení schematicky jednotvárná a při jejich vykonávání může dojít k mechanickému plnění bez zamyšlení se nad správností, na druhé straně i taková cvičení jsou pro obeznámení se s daným morfologických jevem důležitá. Oceňuji srozumitelně vedené části s teorií, které usnadňují následnou práci nad mnoha rozmanitými cvičeními, což je rovněž kladem učebnice. Naopak nedostatek spatřuji v neúplnosti prezentování morfologické disciplíny, neboť zde vůbec nejsou zastoupeny neohebné slovní druhy. Klíč k ověření správnosti úloh rovněž není k dispozici.

6.5 Orfografija, punktuacija i knižno-pismennaja reč russkogo jazyka

Pod vedením Leontije Vasiljeviče Kopeckého byla roku 1979 vydána tato učebnice pro vysokoškolské studenty.

Učebnice sestává, jak už vyplývá z názvu, ze tří částí, přičemž první část se zabývá pravopisnou složkou jazyka, druhá část pojednává o správnosti kladení interpunkce a část třetí se věnuje písemnému projevu, funkčním stylům a ustáleným slovním obratům ruského jazyka. Před tím, než je každý jev procvičen v soustavě cvičení, má student k dispozici podrobný teoretický výklad s mnoha příklady k lepšímu zapamatování si.

6.5.1 Koncepce cvičení

Pravidla ruského pravopisu reprezentující první část zaujímají co do délky nejobsáhlejší prostor v učebnici. Tím je dáno i množství rozličných cvičení, které se v této části objevují. Jedná se například o tyto typy cvičení:

- cvičení imitační a výslovnostní – správně přečíst text a zároveň věnovat pozornost nejen výslovnosti, ale i pravopisu;
- cvičení doplňovací – doplnění jednoho písmena do slova, přičemž zpočátku je v zadání stanoveno, která dvě písmena jsou na výběr, kdežto pokročilejší etapě procvičování již tato volba nepřísluší a student doplňuje písmena na základě svých lexikálních znalostí;
- cvičení překladová – v zadání je často uveden požadavek písemného překladu;

- cvičení transformační – tvoření slov přidáváním koncovek, položit podstatná jména v závorkách do správného tvaru;
- diktáty a cvičení přepisovací – vedle správného přepsání cvičení je úkolem studentů objasnit pravopis například velkých písmen, která do textu sám doplňoval.

Část učebnice, zabývající se vkládáním interpunkčních znamének do textu, disponuje o poznání skrovnějším cvičebním materiálem. Zpočátku je úkolem doplňovat do vět čárky a objasňovat jejich přítomnost v nich, následně se přidávají ještě cvičení k osvojení si užívání i ostatních interpunkčních znamének. Jedná se například o uplatňování pomlčky, kterou je možno v některých případech zaměnit za sloveso ve větě a nezměnit tím její význam.

Písemný projev a stylistika jsou v poslední části učebnice zastoupeny nejmenším počtem cvičení. Po teoretickém výkladu si student sám vyzkouší, jakými ustálenými slovními obraty má začínat dopis pro různé osoby (kamarád, nadřízený, …), jaké formy rozloučení se v těchto případech používají, a nakonec napíše komplexní dopis jakožto souhrnné opakování celého oddílu.

Detailní teoretické části s mnoha příklady slov a slovních spojení jsou pro výuku cizího jazyka velmi přínosné, tato učebnice je tedy v tomto ohledu zpracována velmi dobře. Některé pasáže jsou ovšem přizpůsobeny době, ve které byla publikace vydána. Jedná se například o překlad názvů bývalých sovětských republik či jiných sousloví (Bulharská lidová republika, marxisticko-leninské zásady). Tyto reálie jsou dnešním studentům vzdálené a jeví se neatraktivními. Nicméně i přesto se jedná o kvalitní zdroj pro výuku ruských jazykových jevů.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 Koncepce cvičení k tématu Přívlastek

Nejdříve byly nejen za pomoci výše uvedených učebnic a cvičebnic, dále pak dalších prostudovaných jazykových učebních materiálů, ale i vlastní invencí shromážděny vhodné typy cvičení a zadání k nim. Tato zadání byla následně seřazena dle didaktické zásady od jednoduššího ke složitějšímu.

Texty k některým cvičením pocházejí z umělecké literatury, aby se, byť velmi okrajově, studenti seznámili s autory ruskojazyčné prózy a jejich tvorbou. Další část textů je naším přínosem, neboť ne všechny typy přívlastků, nacházející se v beletrii, jsou vhodné pro užití ve cvičeních. Mluvíme například o přístavku, který se lépe procvičuje v souvislosti se všeobecně známými jevy, pojmy či osobnostmi, kdy je student schopen formou přístavku podat bližší určení výše uvedených slov. Část textového materiálu je rovněž převzata z internetu.

Cvičení jsou složena buď ze souvislých textů, nebo z významově oddělených vět. Objevují se texty vzdělávacího charakteru, kdy studenti společně s procvičováním přívlastku získávají i faktografické poznatky. Důraz je kladen na rozšiřování slovní zásoby studentů a na jejich schopnost samostatně tvořit či rozšiřovat věty.

Z hlediska diferenciace cvičení se v praktické části diplomové práce vyskytují cvičení pozorovací, doplňovací, produktivní, čtecí, překladová, transformační, doplňovací, cvičení s obrazovým stimulem, přiřazování výrazů či cvičení poslechové.

8 Cvičení k tématu Přívlastek

1. Прочитайте текст, уделяя внимание члену предложения «определение», которое выражено разными способами. Найдите все определения и попробуйте распределить их по типам. Скажите, какой частью речи они выражены.

Михаил выпил полный ковшик воды и отдышался. Пока ледяная вода лилась через горло, он ещё чувствовал её прохладную, свежую силу, теперь опять стала подниматься страшная тошнота, начинающая наполнять всё тело. Михаил, сын старухи Анны, дернулся, и вода бесполезно булькнула в животе. Подумал, не попить ли ещё, и во второй раз не стал пить – всё равно никакого толку, только

лишняя тяжесть да лишняя беготня потом. Он, придерживая себя руками, выбрался на крыльцо жилья. Ему были противны сейчас и солнце, восходящее на небо, и начинающееся тепло – в дождь или в ветер свежий всё-таки легче. Он, в майке и босиком, даже не отличил улицы от избы, всё казалось одинаково пресно и мутно. Чтобы не стоять, Михаил опустился на крутую деревянную ступеньку и сразу поднялся: слабые, угарные мысли о вчерашнем дне донесли ему воспоминание о водке, крепком алкогольном напитке. Открыл тайник с ящиком, взял одну бутылку и, торопясь, сунул её себе в карман хаки штанов.

В. Распутин

2. В каких словосочетаниях употребляется согласованное определение, в каких несогласованное определение, а в каких определение без согласования? Словосочетания употребите в предложениях.

1. русская литература, 2. критика поэмы, 3. «Мёртвые души», 4. роман в стихах, 5. конец девятнадцатого века, 6. интерес к обществу, 7. нужда в деньгах, 8. ужасная атмосфера ГУЛАГов, 9. «Тридцатая любовь Марины», 10. попытки сочинить.

3. Найдите определения разного типа в пословицах и поговорках и попробуйте объяснить их значение или назовите чешские эквиваленты пословиц.

1. В чужом глазу соринку видим, а в своём бревна не замечаем. 2. Сердце глупца – в его языке, язык умного – в его сердце. 3. Он ежовой щетиной оброс. 4. И умный бывает в глупом положении. 5. Сделать на скорую руку. 6. Старую лису хитростям не научить. 7. Сын дураков уже сроду таков. 8. Слово от сердца трогает другое сердце. 9. Молчание – знак согласия.

4. Замените определения подходящими синонимами или антонимами там, где это возможно.

1. Дай Бог вам хорошую женщину встретить. 2. Уездный доктор Платон Ильич Гарин был высоким, крепким сорокадвухлетним мужчиной с узким, вытянутым большеносым лицом. 3. Этот летний милый запах никак не вязался с февральской

метелицей. 4. Маленькие существа, а помогают нам в тяжёлых, непреодолимых обстоятельствах. 5. Две сидящие у войлочной стены девушки открыли плоский сундук. 6. Просторное круглое помещение дышало резким ароматом восточных благовоний. 7. В прихожую вошла казашка в длинном ярком платье. 8. Я не униженный и не оскорблённый… а она чудесная.

В. Сорокин

5. Найдите однородные и неоднородные определения. Вставьте запятые там, где нужно.

1. Ей отвечает таинственный женский голос. 2. Если во всей губернии есть что-нибудь интересное, даже замечательное, так это только наш вишневый сад. 3. Фирса мы всегда считали хорошим верным и любезным слугой. 4. Как я знаю те длинные пустые пасмурные дни! 5. Это наш знаменитый еврейский оркестр. 6. Какая хорошая погода! 7. Вы такой хороший мой идеал… 8. Милая добрая хорошая мама, моя прекрасная, я люблю тебя… 9. Мы насадим новый вишневый сад, и опять станет лучше! 10. Здравствуй, новая многообещающая пока непознанная жизнь!

по А. П. Чехову

6. К главным членам придумайте подходящие однородные и неоднородные определения.

1. студент, 2. Москва, 3. книга, 4. любовь, 5. ребёнок, 6. весна, 7. впечатление, 8. супруг, 9. Достоевский, 10. президент, 11. одежда.

7. Найдите в тексте определения и скажите, какой частью речи они выражены.

1. Это не первая попытка воров что-то украсть. 2. В течение второй майской недели нас ждёт заключительный экзамен по синтаксису. 3. Мне так хочется сделать для вас что-нибудь за все ваши хлопоты и страдания обо мне. (Дост) 4. Бабушка Игоря умеет печь наилучшие блины. 5. Дорога вверх на высокую гору стала для нас недоступной. 6. Перед отпуском нужно проверить срок действия

вашего паспорта. 7. Его постоянная привычка лгать очень волнует нас. 8. В последнее время люблю читать онлайн газеты и журналы.

8. Соедините словосочетания из двух рамок по смыслу и окончите предложения.

Байкал	или сибирский тигр
МХАТ	национальное блюдо украинской кухни
А. Овечкин	глубочайшее озеро мира
Карлов университет	одного из государственных праздников
Борщ	нападающий клуба «Вашингтон Кэпиталз»
В Сочи	драматический театр Москвы
Уссурийский тигр	основанный в 1348 году Карлом IV.
Во время Рождества	самом протяжённом городе России

9. Дополните в тексте подходящие приложения.

Анна Ахматова родилась в 1889 году в Одесе. Её стихи стали популярными, и Ахматова в Санкт Петербурге принадлежала к центру литературной деятельности. Она также была членом литературной группы «Цех поэтов», которая объявляла себя сторонниками акмеизма.

В личной жизни она пережила несколько трагедий, её бывший муж был казнён по причине антигосударственной деятельности, а самое главное, её сын несколько раз находился в заключении. Ахматова долгие часы ждала в очереди возле ленинградской стены, чтобы передать ему посылку или письмо. Даже похвальные стихи о Сталине написала, чтобы освободить сына из заключения.

В качестве примеров её поэтического творчества можно привести поэму «Реквием» или «Поэму без героя».

10. Распространите предложения обособленными определениями.

1. Голова Маргариты начала кружиться от запаха вина. 2. Да, любовь поразила нас мгновенно. 3. Множество разных людей стекается в этот город к празднику. 4. Москва отдавала накопленный за день в асфальте жар, но ясно было, что ночь не принесёт облегчения. 5. Чёрный кот только закатывал мученические глаза. 6. Поэт лежал спокойно и глядел на радугу. 7. Наступило молчание, и Берлиоз побледнел.

М. Булгаков

11. Дополните в тексте определения разного типа по инструкции в скобках.

За _____ (согласованное определение) квартиру ежемесячно платим 15 000 рублей. Памятник _____ (несогласованное определение) находится в Москве на Пушкинской площади. На улице мы встретили _____ (однородные определения) мужчину. Романтизм, _____ (приложение), является противоположением классицизма и Просвещения. В книге _____ (несогласованное определение) можно прочесть об истории Российской империи. Наталья Александровна, _____ (обособленное определение), ознакомила нас с терминами экзаменов. _____ (неоднородные определения) собака напала на меня с лаем. Софья сегодня надела _____ (несклоняемое определение) платье. Желаем _____ (неоднородные определения) выпускникам много успехов в рабочей и личной жизни! С приходом весны появились первые подснежники и белоцветники, _____ (обособленное определение).

12. Найдите в тексте определения и распределите их в таблицу. Отдельные определения могут быть в одной или двух графах таблицы.

1. Лена была в своей лучшей форме, хотя уже и не девочка. (Толст) 2. А потом пришло время весенней оттепели. 3. У преподавателей появились новые наглядные пособия. 4. Когда в библиотеке появилась новая сотрудница, тёплая и душистая, в платье цвета брусники, Петерс взволновался. (Толст) 5. Утром за окном шёл

крупный медленный снег. (Толст) 6. Передвижники, участвующие в передвижных выставках художники, существовали в России во второй половине 19-ого века. 7. Родители мальчика были хороши и богаты. (Толст) 8. Наша преподавательница, пришедшая в гимназию только в январе, кажется хорошим человеком на своём месте. 9. Откуда-то он взялся, темноликий, тихий, отправленный человек. (Толст) 10. В настоящее время модным хитом являются мини–юбки. 11. В городе Москве можно увидеть многие достопримечательности. 12. У школьника в пенале жёлтый, красный и голубой цветные карандаши.

согласованное определение	
несогласованное определение	
обособленное определение	
однородные определения	
неоднородные определения	
приложение	
несклоняемое препозитивное определение	

13. Переведите словосочетания.

1. čtverečkovaný sešit, 2. přání učit se, 3. starost o děti, 4. znamení zvěrokruhu, 5. potřeba překladu, 6. jízda na koni, 7. vejce naměkko, 8. dvacetiletá žena, 9. míčové hry, 10. Národní památkový ústav, 11. pedagogická fakulta univerzity, 12. problematika písemného projevu ve výuce cizích jazyků.

14. Переведите текст. Подчеркните определения, распределите их по типам.

Český ráj

Český ráj je název pro rozlehlé území v severovýchodních Čechách, charakteristické množstvím přírodních i historických památek. Za srdce Českého ráje je považováno město Turnov. Jednou z dominant krajiny je zřícenina hradu Trosky, založeném na konci 14. století. Pro turisty je zde připraveno hned několik desítek tras a tipů na výlety. Pro rodiny s dětmi jsou častým turistickým cílem skalní města, především Prachovské skály. Výletníci mohou navštívit zámek Hrubá Skála, místa natáčení filmu „Jak dostat tatínka do polepšovny“ či se jen krátce projít lesní cestou ve stínu skal.

Oblíbenou, ale náročnější trasou je bezbariérový výlet z Malé Skály do Turnova a zpět. Návštěvníci mohou vystoupat k vyvýšenému Pantheonu Vranov, patrně největšímu skalnímu hradu v Čechách. Okruh zahrnuje mimo jiné i prohlídku Dlaskova statku, který disponuje tradiční lidovou architekturou Pojizeří z konce 18. století. Do obce Malá Skála se turisté vracejí po nově vybudované cyklotrase „Greenway Jizera“.

Mnoho lokalit Českého ráje nabízí turistům možnost ubytovat se, můžete tak během několika dní procestovat všechna vámi zvolená místa a města a užít si krás a zajímavostí tohoto území.

http://cs.wikipedia.org/wiki/Český_ráj;
www.cesky-raj.info

15. Опишите картинки при использовании определений разного типа.

(*Праздник первого звонка 2017*)

(*Достопримечательности Санкт-Петербурга 2017*)

(*Podzemní tunely i mechanismus orloje. Staroměstská radnice otevře běžně nepřístupné prostory 2018*)

16. Послушайте текст песни и дополните в него определения.

Тимати, Григорий Лепс – Лондон

В голове столько мыслей, кому их рассказать?
Да и я здесь один - лучше их записать.
Нужно продолжать двигаться, а не бежать.
От себя не убежишь, в 30 это надо знать.

Ты можешь поменять страну и континент.
Ты можешь сорвать куш и упустить момент 1. _____.
Будто бы границ нет.
Уходя, после себя оставить след.

Меня уносит с собой ветер 2. _____.
Мимо крыш 3. _____, мимо 4. _____ стен.
И я парю над городом как супермен,
Покидая 5. _____ 6. _____ плен.

Еще один раз, здесь только я и ты.

7. _____ звонок и горят мосты.

Из-под ног ушла земля,

Я давно отпустил, но я все еще люблю тебя.

Припев:

Пришел момент все в жизни 8. _____ и 9. _____ вершины покорять

Поверь, мне так трудно говорить: "Прощай..."

Я уеду жить в Лондон, я уеду жить в Лондон!

Я уеду туда, где 10. _____ вода, может быть навсегда.

Я уеду жить в Лондон, мне Москва будет сниться.

Но проблема одна: в направлении 11. _____, из Москвы никогда не идут поезда!

Я уеду жить в Лондон.

Видно, дым с балкона, пишу мемуары.

А по парку гуляют 12. _____ пары.

Я сейчас в эпицентре 13. _____ 14. _____.

Правда жизни 15. _____: Сочиняй мечты.

Ты можешь сбросить 16. _____ 17. _____ груз.

Очистить дом от мусора, включить джаз, блюз.

Поменять 18. _____ сознание,

Направить 19. _____ поток 20. _____ на созидание.

Я научился летать, оттолкнувшись от стен.

Мимо площади, пролетая Биг Бен.

Я парю над городом как супермен.

Пожалуй, здесь останусь, я попал в 21. _____ плен.

Так счастливы здесь могли быть я и ты,

Но время не ждет и горят мосты.

Где бы не был на земле,

Я давно отпустил, но я скучаю по тебе.

Припев

И сколько не пришлось бы заплатить, чтоб только рядом с королевой жить - неважно.
Чтоб географию 22. _____ сменить, я буду, наконец, как лорды жить - вальяжно.

Да нафига 23. _____ Лондон? Значит, нужно остаться
Начиная с нуля получив реверанс сам себе даю шанс.
Нафига этот Лондон, да кому я там нужен?
Появлюсь дней на пять, погрущу и опять на Москву, 24. _____.

Припев

(*Григорий Лепс, Тимати – Лондон текст песни 2019)*

17. Дополните в тексте подходящие слова. К номерам 5 – 14 напишите примеры.

Определение – 1. _____ член предложения. Оно выражает 2. _____ (атрибут) субстантивных компонентов предложения, отвечает на вопрос 3. _____. Согласованное определение всегда выражено 4. _____ словом. Чаще всего это имя 5. _____ или 6. _____, но появляются тоже 7. _____числительное, или разного вида 8. _____. Несогласованное определение очень часто бывает выражено с помощью косвенных падежей имени 9. _____. Определение без согласования представлено в предложении 10. _____ глагола, 11. _____ степенью имени прилагательного или 12. _____ именем прилагательным.
Если к одному имени существительному относятся два и более определения, то мы говорим о так называемых 13. _____ или 14. _____ определениях.
В словосочетаниях *президент Масарик* или *газета «Правда»* второй компонент – это 15. _____, которое тоже является одним из типов определения.

18. Установите правильность или неправильность этих утверждений. Обведите кружком всегда ту букву, которая принадлежит данному ответу (ДА или НЕТ). Впоследствии из букв сложите слово, отсутствующее в цитате.

Учёность – сладкий плод _____ корня.

Сократ

	ДА	НЕТ
1. Определение может быть выражено также количественным числительным (напр. одна собака).	К	Г
2. Между однородными определениями ставятся запятые.	О	А
3. Определение не всегда является второстепенным членом предложения.	Р	Ч
4. Определением могут быть также сокращённые слова.	Ь	А
5. Обособленное определение бывает только согласованное.	Щ	К
6. В роли приложения может выступать одно слово или группа слов.	О	Е
7. Можно свободно изменить порядок неоднородных определений.	В	Г
8. Аналитическая форма сравнительной и превосходной степени имени прилагательного содержит два определения.	А	О

9 Metodické pokyny ke cvičením

V této kapitole jsou vyučujícím k dispozici návrhy a nápady, jak v hodinách ruské syntaxe pracovat s cvičeními nacházejícími se v kapitole 8. Krom práce s konkrétním cvičením lze využít i tzv. přesahu, kdy se rozvine např. diskuze nad jedním motivem ze cvičení (např. spisovatel či geografická poloha místa/města).

1. Studenti si text přečtou každý sám. Ti, kteří knihu Poslední lhůta četli, mohou krátce promluvit o tématu díla. Poté už přistupujeme k plnění zadání. Studenti čtou postupně každý jednu větu, učitel dbá na správnou výslovnost. V přečtené větě student hledá různé druhy přívlastků, učitel případně otázkami (Jak se ptáme na přívlastek? Čím se odlišuje přívlastek shodný od přívlastku neshodného?) navádí ke správné odpovědi.

2. Úkolem studentů je rozlišit přívlastky shodné, neshodné a beze shody. Učitel může upozornit, že v jednom slovním spojení se může objevit více přívlastků. Následně učitel hlídá správnost sestrojených vět. Studenti případně mohou určit druh jimi uvedeného přívlastku.

3. Studenti mohou porovnat blízkost významu českých a ruských přísloví a pořekadel. Věcný význam je dobré určovat na základě odhadu, ne ihned překládat jednotlivá slova. Učitel může vyzvat studenty, zda znají další ruská přísloví, nejlépe obsahují přívlastek.

4. Toto cvičení je vhodné pro rozšíření slovní zásoby. Aby studenti mohli uvést co možná nejvíce synonymních a antonymních slov, je vhodné pracovat s překladovým slovníkem. Zjednodušená obměna cvičení spočívá v hledání ve slovníku nejlépe přídavných jmen, která jsou předkládána ostatním studentům s požadavkem na antonymum onoho přídavného jména s jeho užitím ve formě přívlastku.

5. Studenti dle významově podobných či odlišných přívlastků rozhodnou, o jaký druh přívlastku se jedná. Další možnou pomůckou je zaměňování pořádku slov členů přívlastku – není-li to z hlediska logického uspořádání možné, jedná se o přívlastek postupně rozvíjející (неоднородные определения). Na základě tohoto určení vloží mezi členy čárky. Vhodné je společně si zopakovat, jaké přívlastky čárkami oddělujeme. Po skončení cvičení mohou studenti krátce pohovořit o spisovateli A. P. Čechovovi, například s užitím několikanásobných a postupně rozvíjejících přívlastků.

6. Učitel nejprve vyzve studenty k zopakování rozdílů mezi přívlastkem několikanásobným a postupně rozvíjejícím. Cvičení je vhodnější zpracovat písemně, aby studenti vkládali čárky mezi jednotlivé větné členy, jedná-li se o přívlastky několikanásobné (однородные определения), a tím si upevnili nutnost jejich přítomnosti.

7. Studenti si nejprve ústně zopakují ruskojazyčnou terminologii slovních druhů. Mohou být položeny otázky: Které slovní druhy nejsou v textu zastoupeny? Uvedete příklad takového slovního druhu ve formě přívlastku?

8. Studenti před vypracováním cvičení ústně odpoví, co je to přístavek. Ve cvičení upotřebí své všeobecné znalosti, a to nejen o reáliích spojených s Ruskem. Při dokončování vět zase rozšiřují své vyjadřovací schopnosti. Cvičení doporučujeme psát písemně, aby si studenti zakotvili oddělení přístavku z obou stran čárkami.

9. Studenti nejprve nahlas přečtou ucelený text týkající se Anny Achmatovové. Následně se vrací k první větě a za užití přístavku rozšíří vždy alespoň jeden větný člen. Pokud je pro studenty obtížné pracovat s faktografickým textem, do kterého je třeba vkládat pravdivé údaje, mohou v hodině využít internet či jim cvičení může být zadáno za domácí úkol. Samostatně mohou studenti zpracovat obdobný text, čímž si nejen upevní užívání přístavku ve větách, ale i rozšíří znalosti o ruských autorech či jiných významných osobnostech.

10. Studenti rozšiřují libovolný větný člen volně připojeným přívlastkem. Důležité je však uvážit, zda jsou všechny členy k rozšíření vhodné, vzhledem k možným jazykovým bariérám ve vyjadřování se studentů. Případně lze využít práce s překladovým slovníkem.

11. Podle pokynů v závorkách studenti doplňují druhy přívlastků. Krom libovolných slov je v některých případech nutné doplnit faktografický údaj, studenti si tedy rozšiřují své znalosti v různých oblastech ruských reálií.

12. V tomto cvičení studenti zúročují znalosti o všech typech přívlastku. Cvičení doporučujeme zpracovat samostatně, díky čemuž každý student může provést individuální reflexi míry svých dosavadních vědomostí o dané tématice.

13. Při překladu studenti věnují pozornost možné odlišnosti v předložkových vazbách ruských a českých slovních spojení. Slovní spojení mohou být následně upotřebena ve větách.

14. Překlad souvislého textu uzavírá jakýsi kruh, kdy studenti od sledování výskytu přívlastku v ruském textu, přes plnění různých cvičení, zaměřených na jeho jednotlivé druhy, dospějí až k přeložení textu, ve kterém se dříve osvojené přívlastky vyskytují. Současně s tím mají studenti možnost dozvědět se z textu faktografické údaje, učitel

například může fotografie zmíněných míst promítnout, čímž zvyšuje motivaci studentů například pro přípravu podobného textu. Dále je vhodné zaměřit se na správný překlad místopisných názvů.

15. Toto cvičení je zaměřené na rozšíření slovní zásoby studentů a rovněž klade důraz na jejich vyjadřovací schopnosti. Studenti pracují ve dvojicích či ve skupině čítající tři osoby, kdy se tak učí spolupráci a zároveň mohou být obohaceni myšlenkami svých spolužáků, kontrolovat a případně opravovat jeden druhého a navzájem se motivovat prostřednictvím svých výkonů. Snaží se využít všechny typy přívlastku. Krom popisu mohou případně tvořit věty mající souvislost s jevy na obrázku. Cvičení je vhodné zpracovat písemně.

16. Hudba je nejen pro studenty velice oblíbeným prostředkem k relaxaci. Prostřednictvím cizojazyčných písní se ale můžeme naučit nejen novou spisovnou lexiku, ale například i hovorová slova či slovní obraty, na které v učebnicích běžně nenarazíme. Písně jsou proto vhodným způsobem, jak se přiblížit k cizímu jazyku. V tomto cvičení studenti doplňují druhy přívlastků. Učitel je nejprve může vyzvat, aby odhadli, jaká slova by mohla prázdným místům náležet. Využívá tak metodu předvídání, která studenty vhodně připravuje k další práci s textem.

17. Shrnující cvičení zaměřené na teoretické poznatky z oblasti větného členu přívlastku reflektuje, do jaké míry se studenti orientují v terminologii týkající se této učební látky. Cvičení je možné využít i jako materiál pro zkoušení studenta.

18. Studenti na základě dosud osvojených poznatků hodnotí pravdivost tvrzení. Motivací pro ně je vyluštění chybějícího slova v citátu. Učitel přitom dbá na to, aby studenti vždy odůvodnili svou odpověď, případně uvedli příklady. Na závěr je možné okomentovat myšlenkový obsah citátu.

10 Řešení

Správnost cvičení, nacházejících se v jedné z předchozích kapitol, je možné ověřit si v této části diplomové práce. Nejsou zde však obsažena řešení všech cvičení. Ta, u kterých je vyžadováno studentovo individuální vypracování (odpověď, popis obrázku, vkládání členů do vět atd.), jedno správné řešení přirozeně nemají.

1.

полный – *согласованное определение, выраженное именем прилагательным*;

воды – *несогласованное определение, выраженное именем существительным*;

ледяная – *согласованное определение, выраженное именем прилагательным*;

её – *определение без согласования, выраженное притяжательным местоимением*;

прохладную, свежую – *однородные определения, выраженное именами прилагательными*;

страшная – *согласованное определение, выраженное именем прилагательным*;

начинающая – *согласованное обособленное определение*;

всё – *согласованное определение, выраженное определительным местоимением*;

сын старухи Анны – *приложение*;

второй – *согласованное определение, выраженное порядковым числительным*;

никакого – *согласованное определение, выраженное отрицательными местоимением*;

лишняя – *согласованное определение, выраженное именем прилагательным*;

лишняя – *согласованное определение, выраженное именем прилагательным*;

придерживая – *согласованное обособленное определение*;

жилья – *несогласованное определение, выраженное именем существительным*;

восходящее – *согласованное обособленное определение*;

начинающееся – *согласованное определение, выраженное причастием*;

свежий – *согласованное определение в постпозиции, выраженное именем прилагательным*;

в майке и босиком – *несогласованное обособленное определение*;

крутую деревянную – *неоднородные определения, выражено именами прилагательными*;

слабые, угарные – *однородные определения, выраженное именами прилагательными*;

о вчерашнем – *согласованное определение, выражено именем прилагательным*;

о водке – *несогласованное определение, выраженное именем существительным;*

крепком алкогольном напитке – *приложение*;

с ящиком – *несогласованное определение, выраженное именем существительным*;

хаки – *несклоняемое препозитивное определение*;

штанов – *несогласованное определение, выраженное именем существительным*.

2.

1. русская – *согласованное опр.*, 2. поэмы – *несогласованное опр.*, 3. мёртвые – *согласованное опр.*, 4. в стихах – *несогласованное опр.*, 5. девятнадцатого – *согласованное опр.*, века – *несогласованное опр.*, 6. к обществу – *несогласованное опр.*, 7. в деньгах – *несогласованное опр.*, 8. ужасная – *согласованное опр.*, ГУЛАГов – *несогласованное опр.*, 9. Тридцатая – *согласованное опр.*, Марины – *согласованное опр.*, 10. сочинить – *опр. с нулевым согласованием*.

3.

1. В **чужом** (*согласованное опр.*) глазу соринку видим, а в **своём** (*согласованное опр.*) бревна не замечаем. Человек только у других видит недостатки, а не у себе.

2. Сердце **глупца** (*несогласованное опр.*) – в **его** (*опр. с нулевым согласованием*) языке, язык **умного** (*несогласованное опр.*) – в **его** (*опер. с нулевым согласованием*) сердце. Разумный человек не даёт языку возможность говорить раньше, чем не подумает о своих мыслях.

3. Он **ежовой** (*согласованное опр.*) щетиной оброс. Так говорят о человеке, который противостоит оскорбительным намёкам.

4. И умный бывает в **глупом** (*согласованное опр.*) положении. Ошибаться тоже свойством человека.

5. Сделать на **скорую** (*согласованное опр.*) руку. Сделать быстро, некачественно.

6. **Старую** (*согласованное опр.*) лисицу хитростям не научить. Старый человек уже опытный и много знает.

7. Сын **дураков** (*несогласованное опр.*) уже сроду **таков** (*несогласованное опр*). Дети часто похожи на своих родителей.

8. Слово **от сердца** (*несогласованное опр.*) трогает **другое** (*согласованное опр.*) сердце. Всегда надо говорить искренне.

9. Молчание – знак **согласия** (*согласованное опр*). Если человек не отвечает, предполагается, что он согласен.

5.

1. таинственный женский – *неоднородные опр.*. 2. наш вишневый – *неоднородные опр.*, 3. хорошим, верным и любезным - *однородные опр.*, 4. длинные, пустые, пасмурные – *однородные опр.*, 5. наш знаменитый

еврейский – *неоднородные опр*., 6. какая хорошая – *неоднородные опр*., 7. такой хороший мой – *неоднородные опр*., 8. милая, добрая, хорошая – *однородные опр*., моя прекрасная – *неоднородные опр*., 9. новый вишневый – *неоднородные опр*., 10. новая, многообещающая, непознанная – *однородные опр*.

7.

1. не первая – *порядковое числительное*, воров – *имя существительное*, украсть – *глагол*. 2. второй – *порядковое числительное*, майской – *имя прилагательное*, заключительный – *имя прилагательное*, по синтаксису – *имя существительное*. 3. все – *определительное местоимение*, ваши – *притяжательное местоимение*. 4 Игоря – *имя существительное*, наилучшие – *превосходная степень имени прилагательного*. 5. вверх – *наречие*, высокую – *имя прилагательное*. 6. действия – *имя существительное*, вашего – *притяжательное местоимение*, паспорта – *имя существительное*. 7. его – *притяжательное местоимение*, постоянная – *имя прилагательное*, лгать - *глагол*. 8. последнее – *имя прилагательное*, онлайн – *несклоняемое слово*.

8.

Байкал	глубочайшее озеро мира
МХАТ	драматический театр Москвы
А. Овечкин	нападающий клуба «Вашингтон Кэпиталз»
Карлов университет	основанный в 1348 году Карелом IV.
Борщ	национальное блюдо украинской кухни
В Сочи	самом протяжённом городе России
Уссурийский тигр	или сибирский тигр
Во время Рождества	одного из государственных праздников

12.

согласованное определение	своей лучшей; весенней; новые наглядные; новая; тёплая и душистая; крупный медленный; во второй; 19-ого; пришедшая; хорошим; своём; темноликий, тихий, отправленный; настоящее; модным; мини; многие; жёлтый, красный и голубой; цветные
несогласованное определение	оттепели, в платье, цвета, брусника, века, мальчика
обособленное определение	пришедшая
однородные определения	тёплая и душистая; темноликий, тихий, отправленный; жёлтый, красный и голубой
неоднородные определения	в своей лучшей, новые наглядные, крупный медленный
приложение	участвующие художники в передвижных выставках, Москве
несклоняемое препозитивное определение	мини

13.

1. тетрадь в клетку / тетрадь в косую линейку, 2. желание учиться, 3. забота о детях, 4. знак зодиака, 5. необходимость в переводе, 6. езда верхом, 7. яйца всмятку, 8. двадцатилетняя женщина, 9. игры в мяч, 10. Институт национальной памяти, 11. педагогический факультет университета, 12. проблематика письменной речи в обучении иностранным языкам

14.

Чешский рай

Чешский рай – это название большой (*согл. опр.*) территории в северовосточной (*согл. опр.*) Чехии, характеризующейся (*обособленное опр.*) множеством природных и исторических (*однородные опр.*) памятников. Сердцем Чешского рая (*несогл. опр.*) считается город Турнов (*приложение*). Одним из доминирующих (*согл. опр.*) ландшафтов являются руины замка (*несогл. опр.*) Троски (*приложение*), основанного (*обособленное опр.*) в конце четырнадцатого (*согл. опр.*) века (*несогл. опр.*). Для туристов здесь подготовлено несколько десятков маршрутов и советов по поездкам (*несогл. опр.*). Для семей с детьми (*несогласованное опр.*) частым туристическим (*неоднородные опр.*) направлением являются скальные (*согл. опр.*) города, прежде всего Праховские скалы (*приложение*). Экскурсанты могут посетить замок Груба Скала (*несогл. опр.*), места съемок (*несогл. опр.*) фильма «Как поместить папу в исправительное (*согл. опр.*) заведение» или лишь кратко пройти по лесной (*согл. опр.*) дороге в тени скал (*согл. опр.*).

Популярным, но более сложным (*неоднородные опр.*) маршрутом является безбарьерная (*согл. опр.*) поездка из села Мала Скала (*несогл. опр.*) в город Турнов (*приложение*) и обратно. Посетители могут подняться на возвышенный (*согл. опр.*) Пантеон Вранов (*приложение*), возможно, самый большой скальный (*неоднородные опр.*) замок в Чехии. Трасса включает в себя, среди прочего, осмотр Дласкова дома (*несогл. опр.*), который обладает традиционной народной (*неоднородные опр.*) архитектурой бассейна (*несогл. опр.*) реки (*несогл. опр.*) Йизеры (*приложение*) конца восемнадцатого (*согл. опр.*) века (*несогл. опр.*). В село Мала (*согл. опр.*) скала (*несогл. опр.*) туристы возвращаются по недавно построенному велосипедному (*неоднородные опр.*) маршруту «Greenway (*несклоняемое препозитивное опр.*) Jizera» (*несогл. опр.*).

Множество мест Чешского рая (*несогл. опр.*) предлагают туристам возможность остановиться (*несогл. опр.*) на ночь, значит, вы можете в течение нескольких (*согл. опр.*) дней изъездить все вами выбранные (*неоднородные опр.*) места и города и насладиться красотой и достопримечательностями этой (*согл. опр.*) территории.

16.

1. жить – определение без согласования, выраженное инфинитивом глагола;
2. перемен – *несогласованное опр., выраженное именем существительным*;
3. домов – *несогласованное опр., выраженное именем существительным*;
4. Кремлёвских – *согласованное опр., выраженное именем прилагательным;* 5. его,
6. душный – *неоднородные опр., выраженные притяжательным местоимением и именем прилагательным*; 7. последний – *согласованное опр., выраженное именем прилагательным*; 8. поменять – *опр. без согласования, выраженное инфинитивом глагола*; 9. новые – *согласованное опр., выраженное именем прилагательным*; 10. большая – *согласованное опр., выраженное именем прилагательным*; 11. том – *согласованное опр. в постпозиции, выраженное указательным местоимением*; 12. влюблённые – *согласованное опр., выраженное именем прилагательным*; 13. этой – *согласованное опр., выраженное указательным местоимением*; 14. красоты – *несогласованное опр., выраженное именем существительным*; 15. такая – *согласованное опр. в постпозиции, выраженное указательным местоимением*; 16. весь, 17. ненужный – *неоднородные опр., выраженные неопределённым местоимением и именем прилагательным*; 18. своё – *согласованное опр., выраженное притяжательным местоимением*; 19. весь – *согласованное опр., выраженное неопределённым местоимением*; 20. энергии – *несогласованное опр., выраженное именем существительным*; 21. его – *опр. без согласования, выраженное притяжательным местоимением*; 22. свою – *согласованное опр. в постпозиции, выраженное притяжательным местоимением*; 23. этот – *согласованное опр., выраженное указательным местоимением*; 24. твою мать – *приложение*.

17.

1. второстепенный, 2. признак, 3. какой? который? чей?, 4. адъективным, 5. прилагательное, 6. причастие, 7. порядковое, 8. местоимения, 9. существительного, 10. инфинитивом, 11. сравнительной, 12. несклоняемым, 13. однородных, 14. неоднородных, 15. приложении

18.

ГОРЬКОГО

11 Závěr

V této diplomové práci jsme se zabývali utvořením systému cvičení k větnému členu přívlastku, která by mohla být využívána v seminářích syntaxe ruského jazyka na vysoké škole. V první kapitole byl zpracován teoretický základ k tomuto tématu, přičemž pro studenty jakožto uživatele souboru cvičení se může jednat o jednu z nejpřínosnějších částí, jelikož pojednává o samotném přívlastku. Zbývající teoretické kapitoly jsou příhodné spíše pro pedagogy, kteří mohou například získat přehled o různých druzích cvičení a následně je zařazovat do výuky, kde s nimi vhodně pracovat. Dále prostřednictvím diplomové práce její čtenáři získají stručnou analýzu cvičení, která se objevují v různých vysokoškolských učebnicích a cvičebnicích ruského jazyka.

Praktická část diplomové práce se plně soustředí na utvoření uceleného systému cvičení. Po vypracování těchto cvičení by se studenti měli zcela orientovat v látce týkající se přívlastku. Systém cvičení řádně dodržuje didaktickou zásadu „od jednoduššího ke složitějšímu“, na začátku se proto objevuje souvislý text, ve kterém studenti pozorují, jakými způsoby může být přívlastek vyjádřen. Poté si v dalších úlohách procvičují užívání vždy jednoho konkrétního druhu přívlastku. V závěru studenti disponují dostatkem znalostí pro úspěšné splnění tzv. produktivních cvičení, tedy takových, kdy samostatně a cíleně používají přívlastek ve svém vyjadřování.

Celkem byly vypracovány téměř dvě desítky cvičení, přičemž každé obsahuje jiné zadání, a tedy ve většině případů i jiný typ cvičení. Tato variabilita umožňuje studentům najít si co možná nejvíce vyhovující způsob pro procvičování látky. Oproti učebnicím a cvičebnicím, které byly k danému tématu prostudovány, je v předloženém systému cvičení přítomno několik inovativních prvků. Tím prvním jsou obrázky, určené k popisu za využití různých druhů přívlastků. Dále se objevuje i varianta poslechového cvičení, kdy je studentům předložena píseň z oblasti moderní populární hudby, což pro ně může znamenat další cestu v učení se nové lexice. Třetí prvek se objevuje v samém závěru vytvořeného systému cvičení, kde se nacházejí dvě úlohy zaměřené na teorii k procvičované látce.

Veškerá cvičení jsou opřena o metodické pokyny, ve kterých jsou učitelům podávány rady, jak pracovat nejen se cvičeními, ale i s jejich obsahovými přesahy (například diskuze o spisovateli na základě úryvku), na jejichž základě lze navazovat mezipředmětové vztahy.

Učebnice a cvičebnice, jejichž cvičení byla analyzována v teoretické části, nedisponovaly klíčem se správným řešením úloh. V tom případě je studentovi prakticky zamezeno v samostudiu, jelikož chybí zpětná vazba o správnosti či nesprávnosti vyplněného cvičení. Tato diplomová práce však, je-li to možné, řešení cvičení obsahuje, což by mělo být studenty vnímáno pozitivně.

Seznam zdrojů

Seznam použité literatury

BENEŠ, Eduard a kol. *Metodika cizích jazyků – angličtiny, francouzštiny, němčiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. 265 s.

BRČÁKOVÁ, Dagmar, Veronika MISTROVÁ, Jitka STIESSOVÁ. *15 уроков по русской морфологии.* 2. rozšířené a doplněné vzdělání. Praha: Karolinum, 1997. 176 s.

ČESAL, Bedřich, Ema VYČICHLOVÁ. *Cvičení z ruské syntaxe I. Věta jednoduchá.* 2. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2002. 156 s.

DOLEČEK, Josef, Zdeněk SKOUPIL a Miloš ŘEŠÁTKO. *Teorie tvorby a hodnocení učebnic pro odborné školství*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1975. 112 s.

GREPL, Miroslav, Petr KARLÍK. *Skladba češtiny.* Olomouc: Votobia, 1998. 503 s. ISBN 80–7198–281–4.

HAVRÁNEK, Bohuslav, Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 592 s.

HENDRICH, Josef. *Didaktika cizích jazyků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 498 s.

JANIŠ, Kamil. *Obecná didaktika – vybraná témata*. 3. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2007. 108 s. ISBN 978-80-7041-297-8

KESNER, Jindřich. К проблематике неизменяемого определения в русском и чешском языках. In.: *XX. Olomoucké dny rusistů: sborník příspěvků z mezinárodní konference, 02.09.-04.09.2009.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. s. 105–109. ISBN 978–80–244–2515–3.

KOPECKIJ, Leontij Vasiljevič. *Orfografija, punktuacija i knižno-pismennaja reč russkogo jazyka: učebnice pro pedagog. a filozof. fakulty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979. 265 s.

KUBÍK, Miloslav. *Russkij sintaksis v sopostavlenii s češskim.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 280 s.

LEPIL, Oldřich. *Teorie a praxe tvorby výukových materiálů: zvyšování kvality vzdělávání učitelů přírodovědných předmětů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 97 s. ISBN 978-80-244-2489-7

MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1991. 111 s. ISBN 80-210-0210-7

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 5., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. 483 s. ISBN 978-80-262-0456-5

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. 148 s. ISBN 80-85931-49-4

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6

Rusko-český, česko-ruský velký slovník. 1. vyd. Brno: Lingea, 2009. 355 s. ISBN 978–80–7457–228–9.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. Pedagogika (ISV). 292 s. ISBN 80-85866-33-1

STAUDKOVÁ, Jana. Jak by měla vypadat moderní učebnice z pohledu vydavatele? In: MAŇÁK, Josef a Petr KNECHT, ed. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. S. 48-54. ISBN 978-80-7315-148-5

STYBLÍK, Vlastimil. *Základní mluvnice českého jazyka.* Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2004. 243 s. ISBN 80–7235–018–8.

ZUJEV, Dmitrij Dmitrijevič. *Ako tvoriť učebnice*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. 296 s.

БАБАЛОВА, Люцета Леоновна, Светлана Ильинична КОКОРИНА. *Практикум по русской грамматике: в двух частях. Часть 2. Синтаксис простого и сложного предложения*. Москва: Издательство ЗАО «Русский язык», 2011. 351 с. ISBN 978-5-88337-233-8

БУЛГАКОВ, Михаил Афанасьевич. *Мастер и Маргарита*. Санкт-Петербург: Издательская Группа «Азбука-классика», 2009. 416 с. ISBN: 978-5-9985-0069-5

ВИНОГРАДОВ, Виктор Владимирович. *Грамматика русского языка.* Том II – Синтаксис. Часть первая. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1954. 703 с.

ДОСТОЕВСКИЙ, Фёдор Михаилович. *Бедные люди.* Москва: Эксмо, 2014. 220 с. ISBN: 978-5-699-701-64-3

ПОЗДНЯКОВА, Алина Александровна, Ирина Вячеславовна ФЕДОРОВА. *Русский язык как иностранный в 2 частях. Часть 2: учебник и практикум*. Москва: Издательство Юрайт, 2011. 329 с. ISBN 978-5-9916-3265-2

СОРОКИН, Владимир. *Метель.* Москва: Астрель: АСТ, 2010. 304 с. ISBN: 978-5-17-065825-1

ТОЛСТАЯ, Татьяна. *Ночь.* Москва: Эксмо, 2012. 416 с. ISBN: 978-5-699-43744-3

Seznam použitých internetových zdrojů

AUTOR NEUVEDEN. *www.informuji.cz* [online]. 2018. [cit. 2019-25-02]. In: https://www.informuji.cz/clanky/5240-radnice-dokoran-2018-staromestska-radnice-praha/. Dostupné z: https://www.informuji.cz/data_articles/2018248145043_tn.jpg.

AUTOR NEUVEDEN. *kanzoboz.ru* [online]. 2017 [cit. 20019-02-25]. In: https://kanzoboz.ru/news/prazdnik_pervogo_zvonka_1/. Dostupné z: https://img.kanzoboz.ru/data/images/501097_14f4f_th.jpg

ČECHOV, Anton Pavlovič. Вишневый сад. *LITMIR – elektronnaja biblioteka.* [online]. 2012. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: https://www.litmir.me/br/?b=5877.

WIKIPEDIE. *Český ráj*. [online]. 2019. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Český_ráj

ČESKÝ RÁJ. *Tipy na výlety.* [online]. 2019. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: http://www.cesky-raj.info/cs/co-navstivit/tipy-na-vylety.html#page=false

UROKI RUSSKOGO JAZYKA. *Обособленные определения.* [online]. 1999. [cit. 2018-08-16]. Dostupné z: http://uroki-russkogo-yazyka.ru/obosoblennye-chleny-predlozheniya/obosoblennye-opredeleniya.html.

DEFINED TERM. *Educational Media.* [online]. 2003. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: https://definedterm.com/educational_media.

JELÍNEK, Stanislav. O roli učebnika v processe obučenija russkomu jazyku kak insotrannomu. *Russkij jazyk za rubežom*. Moskva: Institut russkogo jazyka imeni A. S. Puškina Č. 1 (1995), s. 58-60. Dostupné z: http://www.russianedu.ru/magazine/archive/viewnumber/1995/1.html.

LEGA.IGNATENKO2018. *yandex.ru* [online]. 2017. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: https://yandex.ru/collections/card/5884f4f748af7d007ea35adb.

LYRICS WORD. *Григорий Лепс, Тимати – Лондон текст песни.* [online]. 2019. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: https://lyricsworld.ru/Grigoriy-Leps-Timati/London-167889.html

RASPUTIN, Valentin. Последний срок. *LITMIR – elektronnaja biblioteka.* [online]. 2012. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: https://www.litmir.me/br/?b=2293.

SIKOROVÁ, Zuzana. Obrana učebnic. *Pedagogická orientace*. Olomouc: Nakladatelství Masarykovy univerzity, 2001. S. 29-35. ISSN 1211-4669. Dostupné z: https://journals.muni.cz/pedor/article/view/8643/7818

FRAUS. *Učebnice Fraus.* [online]. 2019. [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/cizi-jazyky-rustina/ckjcrjickjc.html

TAKTIK. *Učebnice a pracovní sešity*. [online]. 2019. [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://www.etaktik.cz/ucebnice-a-pracovni-sesity/2-stupen-zs/

Použité zkratky

Дост– F. M. Dostojevskij

Толст – T. Tolstaja